

**ČESKÉ VYSOKÉ
UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE**

**FAKULTA
STAVEBNÍ**

**KATEDRA URBANISMU A
ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ**

**Bakalářská práce:
ANALÝZA KULTURNÍ KRAJINY
JIŽNÍHO CHEBSKA**

**Autor práce:
HELENA MOTTLOVÁ**

**Vedoucí práce:
prof. Ing. arch. ThLic. JIŘÍ KUPKA, Ph.D.**

2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: <u>Mottlová</u>	Jméno: <u>Helena</u>	Osobní číslo: <u>477172</u>
Zadávající katedra: <u>K11127 Urbanismu a územního plánování</u>		
Studijní program: <u>Stavební inženýrství</u>		
Studijní obor: <u>Inženýrství životního prostředí</u>		

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce: <u>Analýza kulturní krajiny jižního Chebska</u>	
Název bakalářské práce anglicky: <u>Analysis of the Cultural Landscape of the Southern Part of the Cheb Region</u>	
Pokyny pro vypracování: Kulturní krajina, utvářená po staletí člověkem, představuje významnou součást našeho, evropského i světového kulturního dědictví. V souladu s EÚoK a dalšími dokumenty státy usilují o identifikaci a ochranu hodnot krajiny na svém území pomocí nástrojů vycházejících z jejich národních specifik. V podmínkách ČR je dosavadním výsledkem tohoto úsilí mj. řada různých typologií. V roce 2020 byla MK ČR certifikována metodika Typologie historické kulturní krajiny ČR (Ehrlich a kol., 2020) zaměřená na vymezení typů na základě kulturně historické hodnoty území, čímž rozvíjí v dosud chybějícím detailu národní nástroje přispívající k naplňování EÚoK. Cílem BP je posoudit historickou krajinu jižního Chebska podél státní hranice, mezi Krásnou Lípou na severozápadě po Dyleň na jihovýchodě (Boden, Mýtina, Hrozňatov, Slapany), případně s bezprostřední vazbou na navazující krajinu za hranicí, a to s využitím uvedené metodiky (tj. typologické zařazení a vymezení jednotek př. celků historické kulturní krajiny). V rešeršní části se BP zaměří především na problematiku kulturní krajiny, její typy, hodnoty a ochranu. Praktická část bude v návaznosti na uvedenou metodiku (Ehrlich a kol., 2020) podrobně analyzovat vybrané území jižního Chebska. Vedle terénních průzkumů a studia regionální literatury bude vycházet z analýzy dochovaných archivních map a leteckých snímků. Výsledky budou prezentovány mapovými výstupy, textovými komentáři a fotografickou přílohou. Závěry budou vztaženy k případné praktické využitelnosti výsledků. Diskuze se zaměří na zhodnocení aplikovatelnosti uvedené metodiky v využitelnosti výsledků v oblasti SPP a ÚP.	
Seznam doporučené literatury: EHRlich, M., KUČA, K. et al. (2020): Typologie historické kulturní krajiny České republiky, Praha: NPÚ. KUČA, K. (ed.) et al. (2020): Historické kulturní krajiny České republiky. Průhonice: VÚKOZ. KUPKA, J. VOREL, I. (2017): Analýza historické krajinné struktury na krajské úrovni. TZB-info, č. 19 KUPKA, J. (2010): Krajiny kulturní a historické. Praha: ČVUT. KUPKA, J. (2019). Římov – South Bohemian Jerusalem. Acta Geoturistica 10(1), s. 51-60. Regionální literatura, recentní literatura k popisu přírodní charakteristiky, archivní mapy	
Jméno vedoucího bakalářské práce: <u>prof. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.</u>	
Datum zadání bakalářské práce: <u>16.2.2021</u>	Termín odevzdání bakalářské práce: <u>16.5.2021</u>
Údaj uveďte v souladu s datem v časovém plánu příslušného ak. roku	
_____	_____
Podpis vedoucího práce	Podpis vedoucího katedry

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

<i>Beru na vědomí, že jsem povinen vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je nutné uvést v bakalářské práci a při citování postupovat v souladu s metodickou příručkou ČVUT „Jak psát vysokoškolské závěrečné práce“ a metodickým pokynem ČVUT „O dodržování etických principů při přípravě vysokoškolských závěrečných prací“.</i>	
_____	_____
Datum převzetí zadání	Podpis studenta(ky)

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Analýza kulturní krajiny jižního Chebska* zpracovala samostatně s využitím zdrojů uvedených na konci práce pod vedením vedoucího bakalářské práce.

V Praze 15. 5. 2021

Helena Mottlová

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu práce prof. Ing. arch. ThLic. Jiřímu Kupkovi, Ph.D. nejen za odborné vedení a rady, ale také za nakažlivé nadšení k tématu. Dále bych ráda poděkovala rodině a příteli za podporu a asistenci při mnoha terénních průzkumech. V neposlední řadě děkuji Miroslavě Syrové za textovou korekturu.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá analýzou historické kulturní krajiny na území jižního Chebska dle metodiky *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020). V teoretické části práce řeší definici kulturní a historické kulturní krajiny jako takové a zkoumá možnosti aplikace typologie takových krajin do památkové ochrany, ochrany přírody a územního plánování. V praktické části je postupem daným metodikou analyzováno území jižního Chebska podél státní hranice od bývalé Krásné Lípy po Dyleň. O tomto území jsou nastíněny základní informace a na základě zjištěných charakteristických znaků jsou vymezeny jednotky a celky historické kulturní krajiny.

Klíčová slova: kulturní krajina, historická kulturní krajina, typologie krajiny, státní památková ochrana, poutní místo Starý Hrozňatov, sudetská krajina

ANNOTATION

This bachelor thesis focuses on analysis of historical cultural landscape of the southern part of the Cheb region based on the methodology *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich et. al., 2020). In its first part, the thesis explores definitions of cultural and historical cultural landscape as well as possibilities of practical usage of the typology in the preservation of historical monuments, nature protection, and spatial planning. Furthermore, the region that stretches alongside the state border from Krásná Lípa to Dyleň is analysed according to the methodology. Essential information is given about the area and, based on identified characteristic landscape attributes, units of historical cultural landscape are defined.

Keywords: cultural landscape, historical cultural landscape, historical monuments preservation, landscape typology, pilgrimage Starý Hrozňatov, Sudetenland landscape

OBSAH

1	Úvod.....	6
2	Cíl.....	6
3	Literární rešerše	7
3.1	Kulturní krajina.....	7
3.2	Historická kulturní krajina.....	7
3.2.1	Znaky historické kulturní krajiny	8
3.2.2	Typologie historické kulturní krajiny.....	9
3.2.3	Využití analýzy historické kulturní krajiny	9
4	Metodika	12
4.1	Vyhledání zájmového území	12
4.2	Studium pramenů a podkladů	12
4.3	Terénní průzkum.....	13
4.4	Zpracování mapových výstupů	13
5	Výsledky.....	14
5.1	Popis území.....	14
5.1.1	Administrativní dělení	14
5.1.2	Přírodní poměry.....	14
5.1.3	Historický vývoj území.....	15
5.1.4	Současný stav území	20
5.2	Vymezení jednotek a celků historické kulturní krajiny	20
5.2.1	Jednotka HKK č. 1: Krajina vysídlených území Mýtina, Palič, Oldřichov, Boden	22
5.2.2	Jednotka HKK č. 2: Krajina vysídlených území Krásná Lípa, Slapany, Wies.....	27
5.2.3	Jednotka HKK 3: Krajina vojenských prostorů pohraniční pásma	30
5.2.4	Jednotka HKK 4: Krajina poutního místa Maria Loreto.....	33
5.2.5	Celek HKK: Starý Hrozňatov	38
6	Diskuze a závěr.....	42
7	Zdroje.....	43

1 ÚVOD

Krajina, ve které se běžně pohybujeme, je, ačkoliv si to často neuvědomujeme, výsledkem tisíců let působení člověka na přírodu.

Britský historik Maitland přirovnává krajinu k palimpsestu, tedy k pergamenovému rukopisu, jehož původní obsah byl vymazán ve prospěch nového textu. Za použití vhodných nástrojů můžeme na takových pergamenech číst nejen aktuální text, ale i texty původní. Krajinu tedy můžeme chápat jako aktuální rukopis, který pod sebou skrývá vrstvy historie (Gojda, 2000).

Otázkou je, co se stane v případě, že je kontinuita organického „zápisu“ do krajiny přerušena.

Tato bakalářská práce bude zkoumat jižní Chebsko, tedy oblast s bohatým historickým vývojem, náhle přerušným turbulentními událostmi 20. století. Jako mnoho dalších pohraničních oblastí se Chebsko řadí do míst, v nichž došlo k narušení a přeměně rázu kulturní krajiny. Zároveň se zde setkáme s opačnými extrémy v podobě kolektivizace zemědělství a z něj plynoucích dopadů na jedné straně a kompletního postoupení částí krajiny přirozenému vývoji na straně druhé (Weber, 2004).

Mikšíček (ULR 1) popisuje sudetskou krajinu z hlediska širšího chápání genia loci místa jako kraj, který svého původního ducha ztratil, ale nového genia loci postavil na tichu a klidu, které v krajině zbylo. Zároveň pokládá otázku, zda se tento stav přetransformuje spíše směrem k obnově tradičního ducha místa, nebo v kompletní nahrazení původní tváře místa novými hodnotami.

Podobným způsobem pohlíží na kulturní krajinu metodika *Typologie historické kulturní krajiny* (Ehrlich a kol., 2020), která klasifikuje krajinu zaniklých sídel jako vlastní typ historické kulturní krajiny. Z tohoto pohledu leží hodnota krajiny právě v cíleně způsobené diskontinuitě.

Tato bakalářská práce bude v duchu těchto dvou myšlenek zkoumat současnou tvář sudetské krajiny na jižním Chebsku a její hodnoty jak z hlediska zachovaných fragmentů původní krajiny, tak z hlediska nově vzniklých hodnot a charakteristik.

2 CÍL

Cílem této práce je posoudit historickou kulturní krajinu jižního Chebska podél státní hranice od Krásné Lípy po Dyleň s využitím metodiky *Typologie historické kulturní krajiny ČR* (Ehrlich a kol., 2020).

V rešerši se bude práce věnovat hlavně definici kulturní krajiny jako takové, její typologii, hodnotám a možné ochraně. Praktická část dle postupu nastíněného metodikou (Ehrlich a kol., 2020) popíše přírodní a historické souvislosti území a následně zanalyzuje území na základě terénních průzkumů a studia regionální literatury, dochovaných archivních map a leteckých snímků.

Na základě výše uvedeného budou vymezeny jednotky a celky historické kulturní krajiny prezentované mapovými výstupy, textovými komentáři a fotografickou přílohou.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Literární rešerše shrnuje základní informace o kulturní a historické kulturní krajině. Popisuje její hlavní hodnoty a způsoby identifikace. Následně nastiňuje způsoby využití její identifikace.

3.1 Kulturní krajina

Kulturní krajina je všeobecně definována jako krajina vzniklá spolupůsobením přírody a člověka. Dle 16. zasedání Výboru pro světové kulturní dědictví se jedná o kombinované dílo přírody a člověka ilustrující vývoj lidské společnosti a sídel v průběhu času, pod vlivem fyzikálních omezení anebo příležitostí poskytnutých jejich přírodním prostředím a vlivem postupných sociálních, ekonomických a kulturních sil, vnitřních i vnějších.

Dle této definice dále termín „kulturní krajina“ zahrnuje rozmanitost dokladů interakce člověka a jeho přirozeného prostředí (Report of the Expert Group on Cultural Landscapes, 1992). V tomto kontextu tak můžeme hovořit o paměti krajiny zaznamenávající stopy krajinářských a technických úprav, ale také stopy staletí tradičního zemědělského hospodaření (Vorel, 2000).

Bodem zlomu pro přerod vztahu člověka a jeho prostředí je právě počátek zemědělského hospodářství během neolitické revoluce v Evropě přibližně před 8 000 lety. V předchozích tisíciletích žil Homo sapiens sapiens v souladu s přírodou prakticky bez jakéhokoliv většího vlivu na krajinu okolo sebe. S nástupem zemědělství byl ale vytvořen mezi člověkem a jeho prostředím nový vztah, který vyústil ve vznik kulturní krajiny (Wojtanowicz, 2004). Harmonická krajina byla tedy až do konce 18. století, do něhož bylo zemědělství rozhodující krajinotvornou činností, pouze vedlejším produktem lidských zásahů (Kupka, 2010, Dejmal, 2000).

Díky tisícům let tohoto vývoje se pro člověka stala přírodní krajina bez zásahů lidské činnosti nepřátelskou, působící nepřehledně. Teprve úpravy narušující řád přírody svým vlastním, geometrickým řádem dodávají v očích člověka krajině „smysl“ (Bouček, Šubr, 2000). Tyto úpravy nebyly prováděny pouze pro splnění své praktické úlohy, ale také s duchovním, kultovním, symbolickým či uměleckým záměrem (Vorel, Švecová, 2013).

Na základě intenzity antropogenních vlivů můžeme krajinu dělit do následujících kategorií (Sklenička, 2003):

1. vlastní kulturní krajina
 - krajina, v níž přetrvává autoregulační schopnost v plné míře, působení antropogenních a ostatních faktorů je v rovnováze
2. narušená kulturní krajina
 - krajina se zachovanou autoregulační schopností ekosystémů, avšak ve větší míře narušená antropogenními vlivy
3. devastovaná krajina
 - krajina s těžce narušenou autoregulační schopností s možností nápravy pouze při značných energetických vstupech a ekonomických prostředcích

Dalším používaným dělením, přesahujícím dále i do kategorizace historické kulturní krajiny, jsou kategorie kulturní krajiny dle Výboru pro světové dědictví (Report of the Expert Group on Cultural Landscapes, 1992):

1. krajina člověkem komponovaná
 - krajina účelně vytvořená s estetickým záměrem často spojeným s náboženskými nebo jinak významnými stavbami

2. krajina organická
 - krajina vzniklá spojením sociálního, ekonomického nebo náboženského podnětu a reakcí přírodního prostředí na tento podnět
 - reliktní krajina
 - o krajina s již prudce či postupně ukončenou evolucí, avšak stále viditelnými charakteristickými znaky
 - kontinuální krajina
 - o krajina se stále probíhající evolucí, mající významnou roli v současné společnosti; je spojená s tradičním stylem života a poskytuje významné důkazy svého vývoje
3. asociativní krajina
 - krajina asociující velké množství náboženských, uměleckých či kulturních hodnot; materiální důkazy významnosti krajiny mohou být často nevýznamné či plně nepřítomné

3.2 Historická kulturní krajina

Historická kulturní krajina (HKK) je možnou součástí kulturní krajiny. Její přítomnost krajinu oživuje a spoluvytváří krajinový ráz. Přítomnost historické kulturní krajiny můžeme tedy chápat jako významnou hodnotu krajiny (Jančura, 2013).

Hendrych (2005, s. 5) definuje historickou kulturní krajinu jako „*krajinu, jejíž jednotlivé prvky či jejich seskupení jsou význačné z kulturně historického hlediska, zejména pro zachování významných prvků historického zájmu.*“

Charakter takové krajiny je podmíněn existencí historických prvků (na povrchu či pod zemským povrchem) či historickou informací spjatou s danou krajinou. Z tohoto hlediska je tak historická kulturní krajina „otiskem“ vývoje lidstva a svědectvím hmotného, kulturního i duchovního vývoje společnosti. Jedná se tak o kulturní dědictví jak pro současné, tak budoucí generace (Hendrych, 1996).

V případě hmotných projevů se nemusí jednat pouze o stavební památky, objekty je doprovázející či urbanistické celky, v nichž se jednotlivé památky nacházejí, ale také o vzájemné uspořádání daných prvků v krajině, jejich funkci a civilizační i přírodní procesy (Kupka, Vorel, 2017). Takovéto znaky nám pak mohou sloužit jako podklady pro studium historie kultivování země či činností různých kultur při osidlování prostředí. Nehmotné projevy historické hodnoty krajiny mohou být spojeny s historicky význačnými osobnostmi, dějinnými událostmi, tradicemi, náboženstvím či mytologií. Takovéto znaky v sobě nesou významné kulturní hodnoty.

Prostorové vymezení celku kulturní krajiny je určeno převážně rozsahem působnosti hlavního znaku (Bouček, Šubr, 2002). Metodika (Ehrlich a kol., 2020, s. 58) definuje celek historické kulturní krajiny jako „*souvislé území, zahrnující jednu nebo více typově specifických částí historické kulturní krajiny, vymezených jako jednotky historické kulturní krajiny na základě signifikantních znaků příslušného typu.*“ Daný celek tak díky koncentraci charakteristických znaků a jejich prostorové souvislosti působí srozumitelně a je jasně odlišitelný od okolního území.

Časový předěl, do něhož je možné v Čechách krajinu kategorizovat jako historickou, se v současné době orientačně klade do poloviny 20. století. Důsledkem kolektivizace došlo v 50. letech 20. století k podstatným změnám uspořádání zemědělské krajiny. Mezi další procesy měnící v druhé polovině 20. století tvář krajiny patří například povrchová těžba hlavně hnědého uhlí, rozvoj těžkého průmyslu, budování velkých vodních nádrží, změny v území důsledkem vzniku pohraničního pásma a vojenských prostor či urbanizace formou velkých sídlišť.

Tento předěl ale není univerzální a existuje několik výjimek. Jedná se o krajiny buď vzniklé právě událostmi 20. století (industriální krajiny, militární krajiny, asociativní krajiny vázané na poválečné či totalitní události), případně o krajiny se vztahem k významné osobnosti žijící v 2. polovině 20. století. Další výjimkou pak jsou krajiny vzniklé a rozvíjené lidskými činnostmi, které si po daném předělu zachovaly dosavadní formu (např. budování rybníků standardních velikostí, rozšiřování chmelnic).

3.2.1 Znaky historické kulturní krajiny

Jak již bylo zmíněno, typ a vymezení historické kulturní krajiny jsou definovány svými charakteristickými znaky. Tyto znaky jsou nositeli významných kulturních hodnot. Identifikace jejich výskytu a dostatečné koncentrace je základem pro vymezení částí historické kulturní krajiny a jejího zařazení do příslušného typu (Ehrlich a kol., 2020).

Velké množství znaků charakteristických pro jednotlivé typy HKK jsme schopni identifikovat z archivních map (Kupka, 2015).

Historické a kulturní znaky krajiny můžeme rozdělit celkem do 4 kategorií:

Dochované prvky, objekty a jejich soubory

Tyto znaky můžeme považovat za nejčastější a nejtypičtější. Do této kategorie lze zařadit chráněné objekty či území, kulturní a národní památky, památkové rezervace či památkové zóny, ale také památkově nechráněné objekty s dochovanými architektonickými prvky a strukturami dokládajícími historický vývoj území.

Kategorii se dále dělí do dvou skupin:

Stopy prehistorického vývoje krajiny a archeologické stopy

Do této skupiny spadají stopy starobylé kultivace krajiny. Jedná se o místa spojená s rituály a vírou – svatyně, obětní místa, posvátné háje, pohřební mohyly a pohřebiště, dále oppida, sídliště či opevněná hradiště, systémy parcelace a trasy stezek a v neposlední řadě památky pravěkého umění. Kromě těchto starobylých otisků do krajiny můžeme do této skupiny zařadit také památky raně středověké. Archeologii krajiny se dopodrobna věnují ve svých publikacích Martin Gojda (2000) či Evžen Neústupný (1998).

Cenné objekty a soubory

Do série architektonicky cenných objektů, jejichž původ se rozprostírá přes všechna historická období, můžeme zařadit objekty spojené s životem šlechty a aristokracie, drobnou i významnou sakrální architekturu, hospodářské objekty, historickou architekturu měst a vesnic se svými objekty lidové architektury, technické památky a objekty průmyslového dědictví, objekty zahradní architektury a další topografické památky a drobnou architekturu. Na velkém množství objektů spadajících do této kategorie se projevuje regionální rozmanitost architektonického ztvárnění, stavebních materiálů a konstrukcí jak v oblasti vysoké architektury, tak mimo ni.

Dochovaná urbanistická a sídelní struktura

Dalším znakem HKK je urbanistická a sídelní struktura. Celková struktura sídel je často oproti samotné architektuře více stabilní. Díky této setrvačnosti tak může být nejstarším a nejčitelnějším dokladem vývoje sídla.

Charakteristická prostorová struktura, tj. hmotová a půdorysná skladba sídla (linie komunikací a veřejných prostor, parcelace, zástavba) je často regionálně podmíněná klimatickými a přírodními podmínkami. Další proměnnou ve formě struktury jsou doba a okolnosti jejího vzniku a následný vývoj daného území (historický i socioekonomický).

Dochované krajinné struktury

Historickou kvalitou krajiny nemusí být pouze objekty a jejich celky (případně struktura těchto celků), ale také struktura samotné krajiny. V mnoha případech je krajinná struktura, jako výsledek cílené organizace krajiny, nejvíce patrnou krajinnou charakteristikou a nositelem kulturně-historických hodnot. Široké spektrum přírodních, kulturních, ekonomických i sociálních podmínek odrážející se na způsobu využití krajiny a jejím osídlování v minulosti vyústilo v krajinné struktury rozeznatelné dodnes. Právě vzhledem k rozmanitosti faktorů ovlivňujících krajinné struktury se mohou její formy výrazně lišit v rámci jednotlivých regionů a tvořit tak specifické typy krajiny. Tato vlastnost je dobře uplatnitelná při kategorizaci a návrhu dalšího směřování vývoje krajiny v územně plánovací dokumentaci a územně plánovacích podkladech.

Do této kategorie patří např. dochovaná cestní síť (historické cesty, mosty a lávky, doprovodná zeleň komunikací), struktura zeleně (parky a zahrady), historické hospodářské úpravy (nádrže a jejich hráze, rybníky a jejich soustavy), struktura pluziny (doprovodná vegetace, snosy, zídky z kamenů), humna či stopy regionálně podmíněných způsobů hospodaření a technické činnosti člověka (vinice, chmelnice, pastviny, sady). Důležitým komponentem nejsou pouze jednotlivé prvky, ale také jejich vzájemná poloha, interakce a celkové estetické působení (Kupka, Boušková, 2020).

Komponovaná kulturní krajina

Vůbec nejvýraznější krajinnou strukturou je komponovaná krajina. Tento specifický typ krajiny je definován jako záměrně navržený a vytvořený člověkem dle předem daného kompozičního záměru. Významným specifikem je, že v popředí tohoto záměru není utilitární funkce krajiny, ale určitý vyšší smysl, který se převážně držitel daného prostoru snažil krajinně dát. Záměr tak může často být spojený s významnými církevními nebo jinými monumentálními stavbami a demonstruje postavení majitele ve společnosti a jeho názor (duchovní, filozofický, estetický). Kategorizaci komponované kulturní krajiny se věnuje například *Metodika identifikace komponovaných krajin* (Kulišťáková a kol., 2014).

Stopy hospodářské činnosti a exploatace krajiny

Silně regionálně podmíněným a potenciálně převládajícím typem historických znaků v krajině mohou být doklady kultivace a hospodářského využití krajiny stejně jako výrazné exploatace území. Z hlediska hospodářského využití může dodávat krajinně charakteristický obraz pro území typická pěstovaná plodina (chmel, vinná réva, brambory), od toho často odvozená velikost a tvar zemědělských ploch, rozmístění mezí a doprovodné vegetace či dělení pluziny, zároveň také množství a způsob využití lesů, luk a pastvin nebo ladem ležících půd. Tyto parametry se mění s úrodností, klimatem, nadmořskou výškou a morfologií terénu či s demografickými a sociálními podmínkami.

Doklady výrazné exploatace se pojí především s těžbou ať už nerostných surovin, či dřeva.

Nehmotné hodnoty krajiny

Charakteristikou krajiny, výrazně odlišnou od hmotných důkazů, dokládajících její historický význam, je nehmotná hodnota krajiny. S odkazem na asociativní krajinu (v dělení dle Výboru pro světové dědictví) tato kategorie zahrnuje místa s vazbou k významným historickým událostem a osobnostem, území s nezaměnitelným geniem loci, duchovním či jiným hlubším významem. Na tyto hodnoty jsou často navázány i hmotné památky odkazující na nehmotnou hodnotu, není to však podmínkou (Kupka, 2010).

3.2.2 Typologie historické kulturní krajiny

Vhodná typologie HKK je základem pro identifikaci a vymezení hodnotných celků, podle nichž je pak možné s hodnotou krajiny patřičně nakládat. Možností třídění krajin do určitých skupin je mnoho, v kontextu krajiny České republiky ale velká většina dělení vychází z vlastností přírodní složky v kombinaci s aktuálním využitím krajiny.

Mezi významné zástupce tohoto druhu typologie patří například *Typologie přírodních krajin* (Kolejka, 2014), kombinující informace o reliéfu s údaji o teplotních poměrech, geologickém podloží, půdních typech a přirozené vegetaci.

Dalším významným zástupcem tohoto přístupu je *Typologie současné krajiny České republiky* (Romportl, Chuman, Lipský, 2013), která vedle parametrů shodujících se s Kolejkovou typologií hodnotí také typ současného krajinného pokryvu, interpretovaného jako vliv člověka na krajinu (Kuča a kol., 2020).

Pokud se tyto typologie věnují také kulturní složce krajiny, zaměřují se hlavně na významnější dochované objekty. Tato dělení mají svou logiku, pro historickou kulturní krajinu ale nejsou dostačující. V typologii HKK je klíčové kulturní hodnoty zohledňovat na prvním místě.

Na pomezí dělení čistě dle přírodních charakteristik a kulturně-historických kvalit leží *Typologie české krajiny* vytvořená na pokyn Ministerstva pro životní prostředí v letech 2003–2005. Zásadním rozdílem oproti výše zmíněným typologiím je komplexní přístup zohledňující jak různé přírodní charakteristiky, tak kulturní složku krajiny. Tento přístup vychází z potřeby implementace *Evropské úmluvy o krajině* a snahy kategorizovat rázovitost české krajiny. Z hlediska historické kulturní krajiny ale tato typologie, členící krajinu dle reliéfu, způsobu využití území a stáří historického osídlení, není dostačující, neboť se na parametry významné pro HKK dívá v příliš malém měřítku a nezohledňuje nehmotné projevy lidské činnosti v krajině.

V některých zdrojích se setkáme s přímým použitím či rozvinutím klasifikace Výboru pro světové dědictví (viz kapitola 3.1). Další klasifikaci, týkající se přímo HKK, vytvořili na konci 80. let 20. století Olga Bašeová a Aleš Vošahlík¹. Ti v krajině definují následující části:

1. oblasti kultivované krajiny s charakteristickou sídelní strukturou
2. krajinné kompozice a systémy vázané na architektonické soubory
3. hospodářské feudální celky v zemědělské krajině
4. kultivační a technické zásahy člověka do krajiny
5. kulturně historicky významná území

Obě tyto klasifikace sice dávají do popředí kulturně-historické hodnoty krajiny, nepokrývají ale všechny formy HKK.

Zatím nejpodrobnější typologie věnující se české krajině je *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* certifikovaná MK (Ehrlich a kol., 2020). Tato typologie vychází z kategorizace stanovené Výborem pro světové dědictví a dále ji rozvíjí v rámci reálných podmínek ČR.

Hlavním hlediskem, dle kterého je HKK v metodice posuzována, jsou její hmotné i nehmotné kulturně-historicky významné znaky a různě se projevující kulturní hodnoty. Do tří nejvyšších úrovní – komponovaná,

¹ Nepublikovaný rukopis citovaný v Novák, 2017

organicky vyvinutá a asociativní krajina – vkládá 34 dílčích typů rozlišitelných na základě své vizuálně odlišné formy.

3.2.3 Využití analýzy historické kulturní krajiny

Vzhledem k významnosti HKK v rámci jejich kulturních a historických hodnot je její identifikace významným krokem v procesu ochrany a péče o danou krajinu. Vymezení jednotek a celků HKK můžeme aplikovat nejen v památkové a přírodní ochraně, ale i v územním plánování.

Z hlediska mezinárodní legislativy je identifikace a ochrana HKK zakotvena hlavně v *Evropské úmluvě o krajině*. Tato úmluva byla podepsána členskými státy Rady Evropy v roce 2000, za ČR byla ratifikována v roce 2002 (s platností od 1. října 2004). Úmluva identifikuje význam krajiny jak kulturní a ekologický, tak i sociální a zdůrazňuje potřebu ji chránit. V kontextu HKK jsou si státy, které podepsaly úmluvu „*vědomy toho, že krajina přispívá k utváření místních kultur a že je základní součástí evropského přírodního a kulturního dědictví, protože přispívá k blahu lidstva a upevnění evropské identity*“ (preambule 12/2017 Sb.m.s.).

Smluvní strany se zavazují „*zavést a provádět krajinné politiky, zaměřené na ochranu, správu a plánování krajiny, prostřednictvím přijetí specifických opatření uvedených v článku 6*“.

Dle článku 6, 12/2017 Sb.m.s.: „*Za aktivní účasti zainteresovaných stran, v souladu s článkem 5 písm. c), a za účelem zlepšení úrovně znalosti svých krajin se každá smluvní strana zavazuje vymezit vlastní krajiny na celém svém území a vyhodnotit takto vymezené krajiny s ohledem na zvláštní hodnoty, které jsou jim připisovány zainteresovanými stranami a dotčeným obyvatelstvem.*“

Analýza HKK, na jejímž základě pak může být realizovaná ochrana dané krajiny, je tedy naplněním zmíněných cílů a závazků úmluvy.

Z hlediska místní legislativy je uplatnění metodiky nástrojem k naplňování cílů *Státní kulturní politiky*² a *Politiky architektury a stavební kultury*³. *Státní kulturní politika* se zavazuje mj. „*Identifikovat, vymezit, zachovat a rozvíjet typické kulturní charakteristiky krajin České republiky*“, a to především pomocí institutu krajinných památkových zón (dle článku 3). *Politika architektury a stavební kultury* se z hlediska krajiny soustředí hlavně na nepřiměřené rozrůstání sídel do svého okolí. Pro plnění tohoto cíle může být identifikace hodnot krajiny a její ochrana také významným nástrojem.

Nástroje pro legislativní ochranu HKK jsou roztrženy do několika resortů a právních předpisů. Pro účely této práce jsou dále děleny na ochranu přírody a krajiny a památkovou péči a územní plánování. Další možnosti identifikace hodnot krajiny a její ochrany jsou komplexní pozemkové úpravy, ty se ale nesoustředí primárně na historické a kulturní hodnoty.

3.2.3.1 Ochrana HKK z hlediska památkové péče a ochrany přírody a krajiny

Hlavním využitím identifikace HKK v kontextu krajinné a památkové péče je vyhlášení ochrany jejich jednotek a celků na základě následujících právních nástrojů.

² Usnesení vlády ČR ze dne 15. dubna 2015 č. 266 k návrhu Státní kulturní politiky na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025).

³ Usnesení vlády ČR ze dne 14. ledna 2015 č. 22 k Politice architektury a stavební kultury České republiky.

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

Prvotní ochrana HKK v rámci *Zákona o kulturních památkách* z r. 1958 byla nepřímá prostřednictvím ochrany významných krajinných dominant jako *kulturních památek*⁴ či *národních kulturních památek*. Předmětem památkové ochrany se však poměrně záhy staly i historické městské celky a obecně prostředí obklopující kulturní památky (Vícha, 2015).

Dle § 2 odst. 1 *Zákona o státní památkové péči* (ZSPP) se za kulturní památky považují „*nemovitě a movitě věci, popřípadě jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické a které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.*“

V rámci kulturních i národních kulturních památek je tak chráněna řada areálů významného krajinného rozměru i některé jednotlivé znaky v HKK (rybníky, aleje, obory aj.).

Významným nástrojem pro HKK při ochraně kulturních a národních kulturních památek nebo jejich souborů je ochranné pásmo, jehož účelem je chránit nenarušené krajinné působení kulturních památek. Samotné pásmo není chráněným územím, dle § 17 ZSPP ale „*Vyžaduje-li to ochrana nemovité kulturní památky nebo jejího prostředí, vydá obecní úřad obce s rozšířenou působností po vyjádření odborné organizace státní památkové péče územní rozhodnutí o ochranném pásmu a určí, u kterých nemovitostí v ochranném pásmu, nejsou-li kulturní památkou, nebo u jakých druhů prací na nich, včetně úpravy dřevin, je vyloučena povinnost vyžádat si předem závazné stanovisko podle § 14 odst. 2; tato povinnost je vyloučena vždy, jde-li o stavbu, změnu stavby, udržovací práce, umístění nebo odstranění zařízení, jejichž provedením se nezasahuje žádným způsobem do vnějšího vzhledu této nemovitosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může v ochranném pásmu omezit nebo zakázat určitou činnost nebo učinit jiná vhodná opatření na základě závazného stanoviska dotčeného orgánu.*“

Specifickým nástrojem pro ochranu HKK jako celku či v rámci městských a vesnických sídel je jejich prohlášení za památkově chráněná území, tj. za památkovou rezervaci nebo památkovou zónu.

Památková rezervace je „*území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů*“ (§ 5 ZSPP).

Památková zóna je „*území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty*“ (§ 6 ZSPP).

V praxi se pro ochranu krajinných celků dle definice památkových zón vymezila jako specifická kategorie krajinná památková zóna. Těch je v současné době v ČR vymezeno 25 a zahrnují především komponované nebo asociativní krajiny.

⁴ „*kulturní statek, který je dokladem historického vývoje společnosti, jejího umění, techniky, vědy a jiných oborů lidské práce a života, nebo jest jí dochované historické prostředí sídlištních celků architektonických souborů anebo věc, která má vztah k významným osobám a událostem dějin a kultury*“

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Jak prohlašuje *Memorandum sympózia Architektonické dědictví krajiny* (2006): „*péče o kulturní krajinu se týká stejně tak ochrany přírody jako památkové péče. Je proto žádoucí, aby oba obory při péči o krajinu úzce spolupracovaly.*“

Tam, kde je ochrana HKK nástroji památkové péče v mnoha ohledech nedostatečná z důvodu soustředění se pouze na omezené segmenty krajiny a její jednotlivé prvky, nastupuje zákon o ochraně přírody a krajiny, který se zabývá krajinou celého území (Kupka, 2009).

Dle tohoto zákona je krajina „*část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky*“ (§ 3, odst. 1). Do ochrany přírody a krajiny pak zákon zařazuje mimo jiné i „*... péči o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péči o vzhled a přístupnost krajiny*“ (§ 2, odst. 1).

Nástrojem často užívaným pro ochranu HKK je ochrana krajinného rázu dle § 12: „*Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činnostmi snižujícími jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.*“ Využití ochrany krajinného rázu reaguje na celoevropské tendence pohlížet na krajinný ráz jako na významnou součást kulturního dědictví.

Pro místa s krajinným rázem se soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami zavádí zákon institut přírodního parku, který může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

Dalším pojmem, pro HKK ne tak často využívaným, je významný krajinný prvek (VKP). Ten je definován takto: „*ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje podle § 6 orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků*“ (§ 3, odst. 1). Ačkoliv mohou být jako VKP registrovány i historické zahrady a parky či dochované plužiny a aleje, v praxi je to spíše okrajovou záležitostí.

Velice účinným nástrojem pro ochranu HKK v rámci zvláštní ochrany⁵ dle zákona jsou chráněné krajinné oblasti definované jako: „*Rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení.*“ (§ 25). Na základě této definice je tak možné chránit nejen čistě přírodní prvky, ale také celkový ráz harmonicky utvářené kulturní krajiny.

⁵ Kategorie zvláště chráněných území jsou:

- a) národní parky
- b) chráněné krajinné oblasti
- c) národní přírodní rezervace
- d) přírodní rezervace
- e) národní přírodní památky
- f) přírodní památky

3.2.3.2 Ochrana HKK v územním plánování

Územní plánování je druhým důležitým dílkem skládačky v ochraně historické kulturní krajiny. Ve stavebním zákoně můžeme mezi cíli a úkoly územního plánování najít mimo jiné i ochranu krajiny jako „*podstatné složky prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti*“⁶ (183/2006 Sb. § 18, odst. 4).

V různé míře podrobnosti řešení – od celostátní po regionální úroveň – tak jednotlivé nástroje územního plánování kromě obecné ochrany přírody a krajiny také identifikují kulturní a historické hodnoty krajiny. Významnou silou územního plánování pro obecnou ochranu krajiny je stanovení podmínek pro způsoby využití a prostorové uspořádání území a provedení změn v území (Mackovič, 2020).

Politika územního rozvoje

Ačkoliv se *Politika územního rozvoje ČR* (PÚR) jako dokument určující hlavně strategii a celorepublikové cíle územního plánování nevěnuje krajině do velkých podrobností, identifikuje její význam a hodnotu.

Jako jednu z republikových priorit stanovuje: „*Ve veřejném zájmu chránit a rozvíjet přírodní, civilizační a kulturní hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Zachovat ráz jedinečné urbanistické struktury území, struktury osídlení a jedinečné kulturní krajiny, která je výrazem identity území, jeho historie a tradice*“ (kapitola 2, odst. 14).

Dle aktuálního vládního návrhu nového stavebního zákona bude PÚR nahrazena Územním rozvojovým plánem. V návrhu zákona ani v jeho přílohách zatím není uveden přístup této územně plánovací dokumentace ke krajině.

Zásady územního rozvoje

Nástrojem s nejmenším měřítkem hlouběji se zabývajícím krajinou jsou Zásady územního rozvoje (ZÚR). Ty dle vyhlášky č. 13/2018 Sb. s odkazem na *Evropskou úmluvu o krajině* stanovují cílové kvality krajiny. Kromě stanovení těchto kvalit určují podmínky pro jejich zachování nebo dosažení. V rámci vymezení jednotlivých typů krajin ve výkresu krajin pro určení jejich cílových charakteristik tak ZÚR poskytuje možnost definovat krajinu s kulturními hodnotami.

Územní plán

Územní plán (ÚP), ačkoliv se HKK nevěnuje přímo, obsahuje silné nástroje pro regulaci nakládání s krajinou. Součástí textové části ÚP je kromě jiného i „*koncepte uspořádání krajiny, včetně vymezení ploch s rozdílným způsobem využití, ploch změn v krajině a stanovení podmínek pro jejich využití, územního systému ekologické stability, prostupnosti krajiny, protierozních opatření, ochrany před povodněmi, rekreace, dobývání ložisek nerostných surovin a podobně*“, grafická část pak analogicky obsahuje výkres koncepte uspořádání krajiny včetně ploch změn v krajině a územního systému ekologické stability (příloha č. 7 k vyhlášce č. 500/2006 Sb.). Podkladem pro tvorbu konceptu mohou být části ZÚR i ÚAP zabývající se krajinou.

⁶ *S ohledem na to určuje územní plánování podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.*

Pro podrobnější definici podmínek pro využití a ochranu krajiny může být použit regulační plán, který tyto podmínky řeší v měřítku části obce.

Územně analytické podklady

Vyhláškou č. 13/2018 Sb. byly změněny sledované jevy územně analytických podkladů. Nejvýznamnější změnou pro HKK bylo zavedení jevu č. 11 – urbanistické a krajinné hodnoty, nahrazujícího jev urbanistické hodnoty. V rámci tohoto jevu je možné prostorově vymezit celky historické kulturní krajiny jako jednu z hodnot. Do tohoto jevu je dále možno zařadit znaky kulturní krajiny nacházející se mimo území celků HKK. Dalším významným jevem je jev č. 13a – architektonicky nebo urbanisticky cenné stavby nebo soubory staveb. Do tohoto jevu je možné zahrnout stavby nebo jejich soubory, které jsou znaky kulturní krajiny. Posledními dvěma jevy významnými pro krajinu jsou jevy č. 17a – krajinný ráz a č. 17b – krajiny a krajinné okrsky. Jev č. 17b přímo odkazuje na § 12, odst. (2) zák. č. 114/1992 Sb. a mapa celků HKK v něm může být využita jako podklad doplňující jevy poskytované resortem životního prostředí.

Územní studie krajiny

Posledním významným nástrojem v rámci územního plánování je územní studie krajiny (ÚSK). Jejím cílem je „*vytvořit odborný komplexní dokument umožňující koncepční víceoborový přístup k řešení krajiny zejména v nezastavěném území s využitím koordinační úlohy územního plánování*.“ (Společný metodický pokyn MMR a MŽP). Jedním z hlavních úkolů ÚSK je vyhodnotit kvality krajiny, a to i z hlediska přítomnosti kulturních a historických hodnot, a dále rozvinout možnosti a omezení z těchto hodnot plynoucí. Tyto hodnoty pak může ÚSK dále doporučit k doplnění do ÚAP. V návaznosti na článek 6, bod 4 *Evropské úmluvy o krajině*⁷ ÚSK člení území na krajinné okrsky⁸. V jejich rámci tak lze definovat části krajiny charakteristické právě svými kulturními či historickými hodnotami.

⁷ *Za aktivní účasti zainteresovaných stran, v souladu s článkem 5 písm. c), a za účelem zlepšení úrovně znalosti svých krajin se každá smluvní strana zavazuje:*

- a) *vymezit vlastní krajiny na celém svém území; analyzovat jejich charakteristiky, síly a tlaky, které je mění; sledovat jejich změny*
- b) *vyhodnotit takto vymezené krajiny s ohledem na zvláštní hodnoty, které jsou jim připisovány zainteresovanými stranami a dotčeným obyvatelstvem*

⁸ *základní skladebná relativně homogenní část krajiny, která se od sousedních krajinných okrsků odlišuje svými přírodními, popř. jinými charakteristikami a způsobem využití.*

4 METODIKA

Metodický postup zpracování identifikace historické kulturní krajiny v řešeném území sleduje postupy pro vyhodnocení území HKK uvedené v metodice *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020).

Dle metodiky by se měl postup vyhodnocení území skládat z následujících kroků:

1. vyhledání a prvotní prověření zájmového území historické kulturní krajiny
2. studium pramenů a podkladů, vyhotovení pracovní mapy
3. podrobný terénní průzkum a dokumentace
4. vymezení jednotek historické kulturní krajiny
5. podchycení ostatních znaků historické kulturní krajiny
6. vymezení celku historické kulturní krajiny

4.1 Vyhledání zájmového území

Zájmové území bylo určeno na základě osobní vazby na řešenou krajinu a její dobré znalosti. Přesný rozsah zkoumaného území byl stanoven nad základní mapou dle předpokládaného rozsahu celku HKK a logických topografických hranic.

Jako předpokládané typy krajiny byly určeny:

- krajina vysídlených území
- krajina poutních míst
- krajina vojenských prostor

4.2 Studium pramenů a podkladů

Dle předpokládaných typů HKK a jejich charakteristik uvedených v metodice byl sestaven orientační seznam znaků, které by se mohly v řešeném území nacházet. Existence těchto znaků pak byla zkoumána na základě literární rešerše a následného studia archivních i současných mapových podkladů.

Výsledky tohoto procesu byly zpracovány v programu *ArcGIS Pro* do formy mapové vrstvy s jednotlivými body, plochami a liniemi značícími znaky HKK (existující, zaniklé i takové, jejichž stav nebylo možné před průzkumem znát). Na základě této mapy byl pak proveden terénní průzkum.

Pro popsání procesu byly použity následující mapové podklady:

1. vojenské mapování (Josefské)

Mapy 1. vojenského mapování, vytvořené v letech 1764–1768 na popud Marie Terezie, vznikly na podkladu Müllerova mapování v měřítku 1:28 800. Území bylo mapováno vojenskými důstojníky „od oka“, tedy pouze pozorováním v terénu. Z tohoto důvodu není 1. vojenské mapování nijak topograficky přesným mapovým dílem. Jeho význam však leží jednak ve velké podrobnosti zmapování komunikací, vodních toků, využití půdy a různých budov (velké i drobné sakrální objekty, mlýny, zámky, myslivny aj.), jednak ve faktu, že zachycuje stav českých zemí před průmyslovou revolucí (URL 2).

2. vojenské mapování (Františkovo)

Mapy 2. vojenského mapování vznikaly v letech 1836–1852, tedy v době nástupu průmyslové revoluce, se kterou byl spojen rozvoj intenzivních forem zemědělství. Oproti 1. vojenskému mapování poskytuje 2. vojenské mapování relativně vysokou geografickou přesnost díky vojenské triangulaci, která mapování předcházela a sloužila jako geodetický základ díla. Podkladem pro mapování byly mapy Stablního katastru v měřítku 1:2 880, také přispívající k velké přesnosti mapového díla. Podrobnost tohoto mapování, zaznamenávajícího cesty s alejemi, velké množství staveb (sakrální stavby, hrady, zámky, hrobky, věže a další), ale i lesní průseky, dělá z 2. vojenského mapování významný podklad pro analýzu krajinných kompozic a struktur (URL 3).

3. vojenské mapování (Františko-josefské)

3. vojenské mapování vzniklo v Čechách v letech 1877–1880 (na Moravě a ve Slezsku pak v letech 1876–1878) z potřeby armády rakouské monarchie, které již nestačilo kvůli své neaktuálnosti předchozí mapování. Stejně jako pro 2. vojenské mapování byly pro toto mapové dílo podkladem katastrální mapy, díky přechodu do metrické soustavy jsou ale mapy v měřítku 1:25 000. Hlavním přínosem tohoto mapování je vylepšení znázornění výškopisu – šrafami, vrstevnicemi a kótami – a dále barevné zpracování odlišující lesy, zahrady, louky a vodstva. Nevýhodou tohoto mapování je, že nemalá část mapových listů chybí (URL 4).

Stablní katastr

Velice detailním zdrojem, vhodným hlavně pro identifikaci zaniklých objektů, jsou listy Stablního katastru, zejména pak jeho povinné císařské otisky, jež jsou nejlépe zachovanými kopiemi těchto map a neobsahují žádné dodatečné zákresy pozdějších změn. Mapy jsou vyhotoveny pro každé katastrální území v měřítku 1:2 880 a vznikaly v letech 1825–1843. Zaznamenaný stav území je tedy podobný jako v 2. vojenském mapování. Kromě detailního zachycení objektů mapy poskytují přesné informace o využití území v rámci jednotlivých parcel (URL 5).

Historické letecké snímky

Významným doplňujícím zdrojem, hlavně z důvodu zachycení stavu krajiny před kolektivizací, jsou historické letecké snímky. Téměř celé území republiky bylo nasnímáno v letech 1947–1956 (v měřítku 1:25 000), v malém rozsahu byly ale letecké snímky pořizovány již od roku 1936. V 60. letech minulého století pak vzrostlo množství pořizovaných leteckých snímků, hlavně pro účely tvorby podrobných map pro použití armádou (URL 6, URL 7).

Ortofoto mapa

Pro zjištění současného stavu území ve velké podrobnosti jsou díky dobré čitelnosti vhodné současné letecké snímky ve formě ortofoto map. Velkou výhodou ortofoto map je jejich barevnost a zachycení pozůstatků krajinných struktur či zaniklých objektů nezobrazitelných na jiných mapových dílech (např. v podobě změn v půdním prostředí či vegetačních příznaků). Od roku 2012 provádí ČÚZK ve spolupráci s Vojenským geografickým a hydrometeorologickým ústavem snímkování ve dvouleté periodě s přesností 0,2m/pixel (URL 8).

Turistické mapy

Hlavně pro analýzu vybraných přírodních, kulturních i historických dominant krajiny jsou vhodné turistické mapy. Tyto hodnoty jsou jako významné turistické cíle v mapě dobře čitelné, i přestože se mnohdy jedná například o drobné či téměř zaniklé stavby. Další jejich hodnotou je zobrazení historicky významných cest, které jsou dnes často zredukované pouze na pěšiny. Pro účely této práce byla využita turistická mapa dostupná na portálu www.mapy.cz.

Základní mapa

Jako základní podklad pro orientaci v území a zjišťování jeho současného stavu je vhodná Základní mapa, zejména pak v podrobnosti 1:10 000. Toto mapové dílo přehledně zobrazuje jak polohopis, tak výškopis a poskytuje tak detailní informace o využití krajiny a charakteru sídel. Základní mapa je státním mapovým dílem zpracovaným ČÚZK na podkladu topografické mapy a leteckého snímkování (URL 9).

4.3 Terénní průzkum

Klíčovou částí celého procesu vymezení jednotek HKK byl terénní průzkum, na jehož základě byl zjištěn stav území a jednotlivých kulturních a historických hodnot.

Pro průzkum byla využita mapová vrstva zmíněná výše vložená do programu *ArcGIS Collector*. Tento program je přímo určen pro terénní průzkumy a umožňuje na mobilním telefonu přidávat či upravovat body, linie a plochy dle aktuální GPS polohy a k těmto prvkům přidávat jak popis, tak fotodokumentaci.

Celá oblast byla rozdělena na několik podoblastí, které byly v období od 16. do 20. 3. 2021 postupně zmapovány. U vytipovaných prvků byl zjištěn jejich současný stav a přesná poloha a zaznamenán krátký popis. Zároveň bylo v oblastech s předpokládanou koncentrací znaků HKK objeveno mnoho dalších prvků.

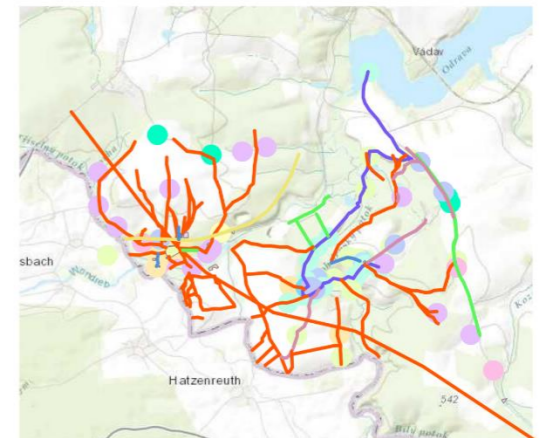
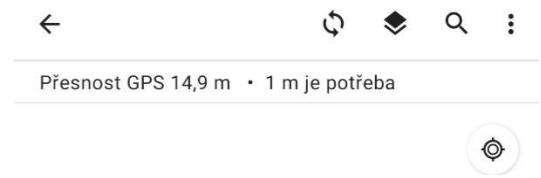
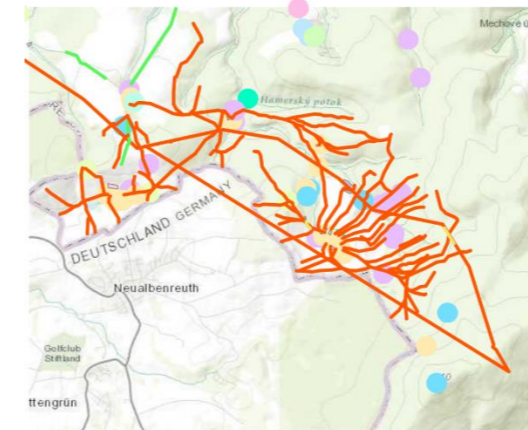
Po iniciálním zpracování nasbíraných dat (viz následující kapitola) byly 3. 4. 2021 a následně 23. 4. 2021 provedeny doplňující průzkumy.

Vzhledem k omezením souvisejícím s pandemií viru Covid-19 nebylo možné prozkoumat prostor nacházející se za hranicemi ČR s přímou návazností na řešené území.

4.4 Zpracování mapových výstupů

Ke zpracování mapových výstupů byla data vytvořená v *ArcGIS Pro* a upravená v *ArcGIS Collector* převedena do programu *ArcMap*, kde byla provedena jejich dodatečná editace dle aktuálních i starých map eliminující odchylky vzniklé nedostatečnou přesností GPS polohy při průzkumu. Následně byly ve stejném programu vymezeny polygony jednotek a celků HKK. Při volbě symbologie jednotlivých znaků byla snaha se co nejvíce přiblížit symbologie použité jak v metodice (Ehrlich a kol., 2020), tak v dalších mapových výstupech projektu *Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické krajiny České republiky*, v jehož rámci byla metodika publikována. Mapy v textu obsahující údaje o území byly taktéž zpracovány v programu *ArcMap*.

Pro analýzu viditelnosti krajinné dominanty Maria Loreto byl použit digitální model terénu a digitální model povrchu zapůjčený Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním.

Obrázek 1: výřez mapy v ArcGIS Collector s vrstvou pro průzkum vytvořeno pomocí ArcGIS® software by Esri

Obrázek 2: výřez mapy v ArcGIS Collector s vrstvou pro průzkum vytvořeno pomocí ArcGIS® software by Esri

5 VÝSLEDKY

5.1 Popis území

Řešené území bylo vymezeno jako přibližně 3 km široký pruh táhnoucí se po státní hranici ČR a SRN od bývalé Krásné Lípy po Dyleň.

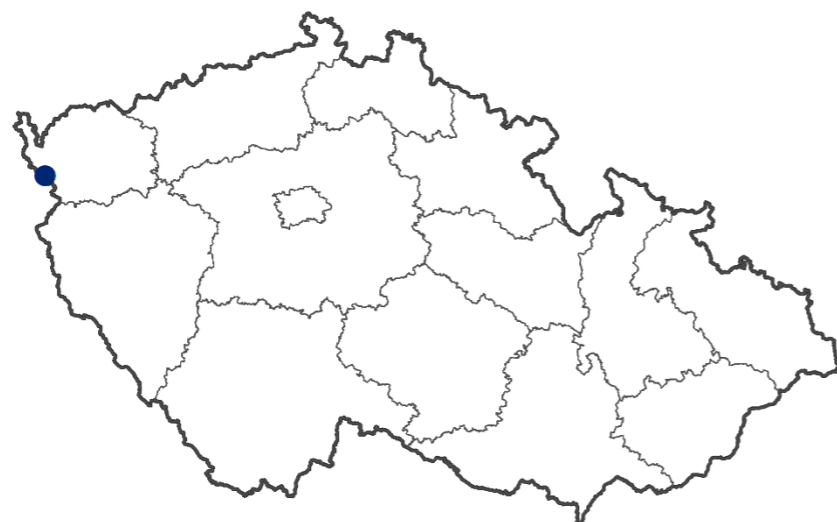
Celková rozloha řešeného území, na němž byly vymezeny jednotky a celky HKK, je přibližně 50 km².

5.1.1 Administrativní dělení

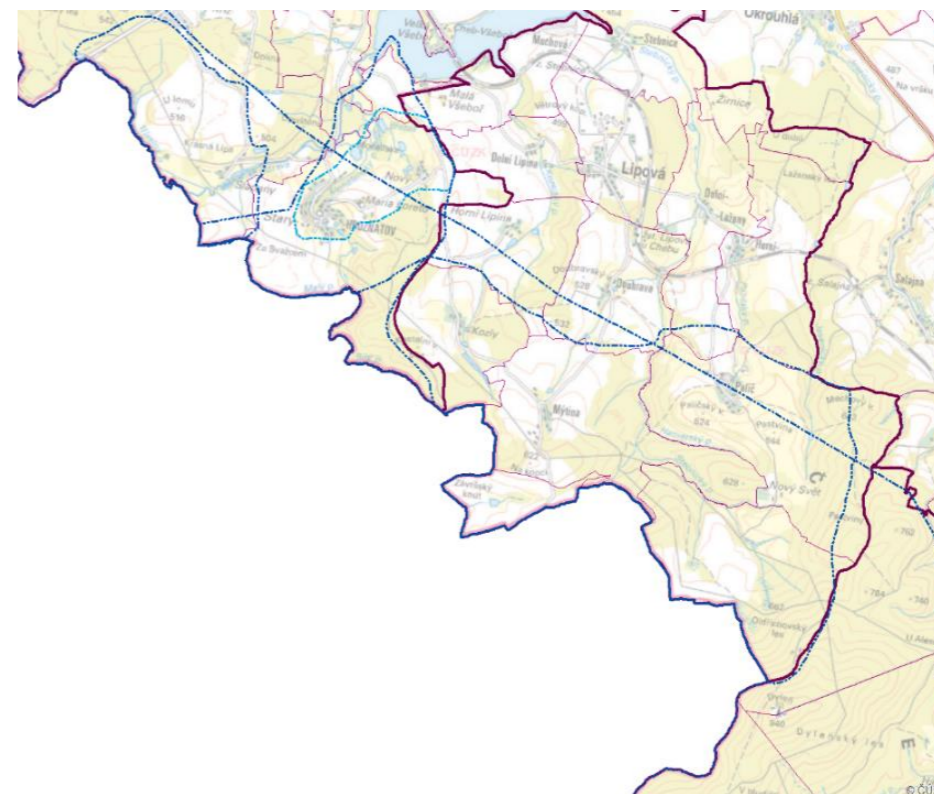
Území se nachází v Karlovarském kraji.

Tabulka 1: Administrativní dělení řešeného území

Okres	Obec s rozšířenou působností	Obec	Katastrální území
Cheb	Cheb	Cheb	Dřenice u Chebu
Cheb	Cheb	Cheb	Háje u Chebu
Cheb	Cheb	Cheb	Podhrad
Cheb	Cheb	Cheb	Starý Hrozňatov
Cheb	Cheb	Lipová	Kozly u Lipové
Cheb	Cheb	Lipová	Mechová
Cheb	Cheb	Lipová	Horní Lipina
Cheb	Cheb	Lipová	Doubrava u Lipové
Cheb	Cheb	Lipová	Mýtina
Cheb	Cheb	Lipová	Mýtina I
Cheb	Cheb	Lipová	Oldřichov u Lipové
Cheb	Cheb	Lipová	Palič
Cheb	Mariánské Lázně	Stará Voda	Háj u Staré Vody
Cheb	Mariánské Lázně	Stará Voda	Vysoká u Staré Vody
Cheb	Mariánské Lázně	Stará Voda	Nové Mohelno

Obrázek 3: Orientační zobrazení v mapě ČR

Obrázek 4: Rozsah jednotek HKK se znázorněním hranic obcí a katastrálních území

5.1.2 Přírodní poměry

Řešené území je z jižní strany ohraničeno 4. nejvyšším bodem Českého lesa – Dyleň, od ní se postupně na severozápad svažuje směrem k Chebské pánvi. Zvláště jižní část území je vzhledem ke svému členitému terénu z větší části zalesněná. Na mírnějších svazích jižní části se nejčastěji setkáme s loukami a pastvinami. V méně členitých polohách k severu je území využíváno jako orná půda. Území protínají v diagonálním směru k sobě téměř paralelní významnější vodní toky – Stebnický potok, Kozelský potok, Mohelenský potok. Všechny se vlévají do na ně kolmé řeky Odavy, napájející Jesenickou přehradu, která se nachází na samé hranici území.

Nejvyšším bodem území je Dyleň (940 m n. m.) a nejnižším bod se nachází ve výběžku na jižní straně vodní nádrže Jesenice (438,58 m n. m.).

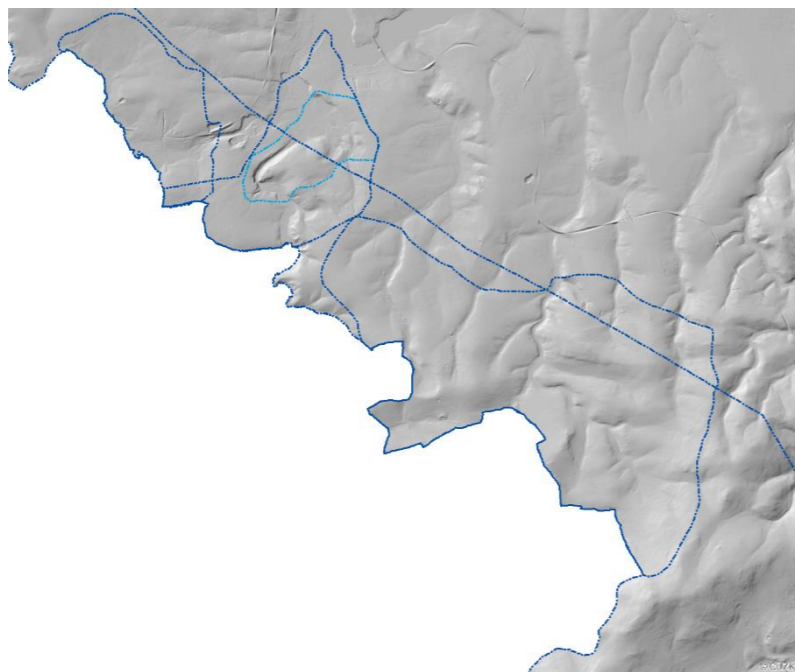
Kvůli své západní poloze jsou klimatické podmínky v území silně ovlivňovány převažujícím západním prouděním vzduchu, přinášejícím od Atlantického oceánu časté srážky. Chebsko obecně tedy patří k chladnějším a vlhčím částem republiky. Území zároveň leží v oblastech s nejmenším množstvím slunečního svitu, jak z hlediska trvání slunečního svitu, tak z hlediska celkového ročního úhrnu slunečního záření.

Z geomorfologického hlediska území prochází dvěma částmi Dyleňské pahorkatiny (spadající do Českého lesa) – od jihu Dyleňsko-čupřinský hřbet a Paličská pahorkatina – následně přechází do Hrozňatovské pahorkatiny (součást Chebské pahorkatiny – Smrčiny) a ve své nejsevernější části zasahuje do Odavského úvalu, součásti Chebské pánve (Geomorfologické jednotky, ČÚZK).

Geologicky můžeme území zařadit do Českého masivu, se zastoupením svorů a rul v jižní části, břidlic a fylitů s vločkami kvarcitů ve střední části a s přídavkem prachovců, pískovců, písků, štěrků a jílu v severní části. Území spadá do národního geoparku Egeria, sdružujícího geologicky cenné území v okresech Cheb, Karlovy Vary a Sokolov. Na řešeném území se nachází nejmladší česká sopka – Železná hůrka, která je v současné době národní přírodní památkou (Geologická mapa 1:500 000, Česká geologická služba).

Z hlediska fyto geografického členění spadá území od Dyleně až po Kozly do fyto geografického okresu Český les, severní část pak spadá do jednotky Horní Poohří – Chebská pánev.

Půdní podmínky v území nejsou nijak příznivé, většinu území pokrývá kambizem s občasným výskytem gleje či pseudogleje (Půdní typologie, Česká geologická služba).

Obrázek 5: Zobrazení reliéfu v řešeném území

5.1.3 Historický vývoj území

Ačkoliv bylo v dávné minulosti pohraničí tvořeno hlavně hustými lesy, neliší se historie prvního osídlení nijak výrazně od zbytku území současné České republiky. Archeologické nálezy ukazují na osídlení oblasti v době bronzové lidem středodunajské kultury mohylové a kmeny lidu kultury popelnicových polí, v době železné pak keltskými kmeny. Keltové byly následně vytlačeni Germány. V sedmém století pak přichází do českých zemí důsledkem stěhování národů první slovanské kmeny, které postupně v menší míře pronikají i do pohraničí a budují zde první osady a hradiště. S přibýváním populace tyto kmeny postupně rozšiřují své území i do lesů ve vyšších polohách, čemuž nasvědčují některé místní názvy, reflektující žďáření a mýcení lesů (v řešeném území např. Lažany či Palič). V oblasti měla zároveň od nejstarších dob nepopiratelný vliv obchodní cesta Poohřím dělící se v Chebu na dvě větve – západní a jihozápadní.

Průlomem v osídlení oblasti se stala řízená kolonizace ve dvanáctém a třináctém století za vlády posledních Přemyslovců. Ve dvanáctém století šlo především o vnitřní kolonizaci, ve třináctém století pak o kolonizaci zejména kolonisty z německých zemí (díky aktivní kolonizační politice Přemysla Otakara II. a Václava II.). Tím vzniklo v pohraničí pásmo německého osídlení, posílené druhou vlnou migrace z německých zemí v době pobělohorské. S příchodem velkého množství německého obyvatelstva se výrazně změnila tvář krajiny, jak její postupnou kultivaci z důvodu zemědělského využití, tak pro dané obyvatelstvo charakteristickými typy osídlení (Šimek, 1955, Kovařík, 2006).

⁹ celní pásmo bylo přibližně 10 km široké

¹⁰ Násilným vystěhováním nejvíce postiženou oblastí bylo Karlovarsko s celkem 164 rodinami vystěhovanými ze Zakázaného pásma. Na Chebsku zaniklo do revoluce celkem 34 obcí a osad.

Až do 30. let 20. století zůstává území osídleno převážně německy mluvícím obyvatelstvem. Po skončení první světové války došlo k úbytku německého obyvatelstva, který byl ale vyrovnán příchodem nových obyvatel z vnitrozemí. Se vznikem československého státu bylo podél státní hranice nově zřízeno hraniční celní pásmo⁹, do něž spadalo mnoho příhraničních obcí. V meziválečném období však tento fakt neměl na obyvatele žádný negativní vliv, naopak bydliště v této oblasti zajišťovalo zjednodušený pohyb přes hranice a různé úlevy, hlavně z hospodářského hlediska. Z hlediska společenského však začínalo mít území značné problémy ať už z důvodu odlehlosti či zaostalosti území, nebo kvůli tlakům způsobeným národnostními rozdíly. S událostmi druhé světové války se však charakter i fungování území nenávratně mění. Na základě Mnichovské dohody podepsané v září 1938 je prakticky celé území českého pohraničí postoupeno hitlerovskému Německu. V reakci na tuto událost i události jí předcházející odešlo z pohraničí kromě přibližně jedné pětiny až jedné čtvrtiny českého obyvatelstva také velké množství Němců (odpůrců nacismu) a Židů. Zároveň po celou dobu války klesal počet starousedlých německých obyvatel odcházejících do jiných částí Říše nebo do protektorátu (Brož, 2018).

Situace v pohraničí se však neutišila ani po skončení války. Na základě Benešových dekretů a Postupimské konference bylo přijato řešení vystěhování Němců do Německa. Od léta do podzimu 1945 probíhal tzv. divoký odsun, následně byl zahájen odsun organizovaný. Z okresu Cheb bylo dle dostupných údajů vystěhováno na 70 000 Němců. Masivní přesun obyvatelstva způsobil vyprázdňení většiny pohraničních oblastí osídlených nyní pouze několika starousedlíky. Reakcí na tento fakt byla masivní osídlovací politika snažící se přilákat do pohraničí lidi z vnitrozemí. I přes všechny tyto snahy však noví osídlenci nahradili pouze přibližně polovinu původních obyvatel (Arburg, Staněk, 2010).

Poslední turbulentní změna v území nastala s nástupem komunismu v Česku. Již v březnu roku 1948 bylo zavedeno pohraniční celní pásmo do hloubky až 5 km od hranic, v němž nesměli jeho obyvatelé od soumraku po úsvit vycházet. V roce 1951 pak bylo oficiálně ustanoveno Zakázané pásmo a Hraniční pásmo. Do Zakázaného pásma, širokého až 2 km od hranic, nesměl vstupovat nikdo kromě pohraničních hlídek. Navazující Hraniční pásmo v šířce 2–5 km (v nepřehledném terénu až 12 km) bylo přístupné pouze pro občany s trvalým bydlištěm v místě či s příslušným povolením. Přímým důsledkem tohoto opatření bylo hromadné vystěhování všech obyvatel Zakázaného pásma a tzv. státně nespolehlivých osob (tedy osob označených režimem jako nedůvěryhodné pro takto blízký pobyt u hranic) z Hraničního pásma. Nucené vystěhování postihlo především starousedlíky mající k místu vztah a udržujících kontinuitu s předválečným vývojem¹⁰. Nepřímým důsledkem se stal postupný odchod novoosídlenců zpět do vnitrozemí hlavně z hospodářských a existenčních důvodů¹¹ (Jílek, 2006).

V průběhu 50. a na začátku 60. let proběhlo několik hromadných demoličních akcí, zbavujících se opuštěných a chátrajících nemovitostí v oblasti¹². Tímto způsobem bylo zničeno nejen nespočet rodinných usedlostí a statků, ale také velké množství sakrálních objektů. Vývoj počtu obyvatel a domů v obcích v řešeném území ve vybraných letech můžeme vidět v tabulce č. 2.

Tvář území následně nenávratně změnila ženijně-technické úpravy armády a pohraniční stráže, mezi které patřilo budování plotů a dalších zařízení proti překročení hranic, odlesňování území pro lepší viditelnost či naopak zalesňování území bývalých obcí a v neposlední řadě stavba velkého množství vojenských objektů. Významnou změnu v území znamenalo také vybudování pozemního průzkumného stanoviště rádiového a

¹¹ Ve zbytku padesátých let se následně snahy vlády o znovuosídlení nejvíce postižených míst kvůli úpadku životní úrovně a neutěšeným sociálním poměrům v pohraničních oblastech minuly účinkem.

¹² Pod záminkou eliminace nebezpečí úrazu a zlepšení vzhledu krajiny se tak systematicky odstraňovaly možné úkryty pro osoby snažící se překonat železnou oponu.

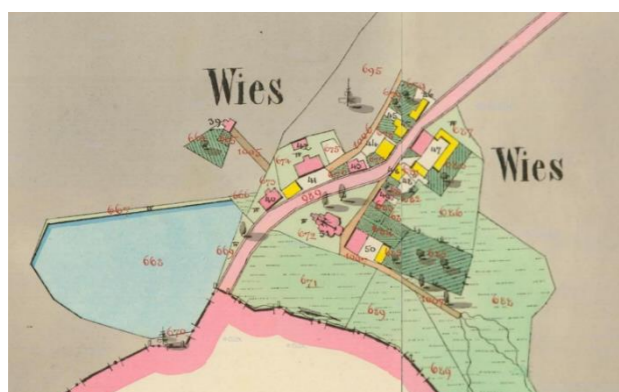
radiotechnického průzkumu na vrchu Dyleň s charakteristickou pozorovací a odposlouchávací věží. Díky příhodné poloze a nadmořské výšce sloužilo stanoviště k monitoringu Bavorska (Dvořák, 2012, Kovařík, 2006).

Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel a domů v sídlech řešeného území od r. 1869

historická osada / lokalita		1869	1930	1950	1961	1970	2011
Krásná Lípa	počet obyvatel	168	148	41	.	.	.
	počet domů	24	22	20	.	.	.
Slapany	počet obyvatel	228	278	76	57	34	54
	počet domů	18	26	26	neznámo	9	15
Hrozňatov	počet obyvatel	997	1 132	321	233	226	183
	počet domů	141	162	98	62	59	82
Kozly	počet obyvatel	73	76	28	26	14	11
	počet domů	10	10	12	neznámo	4	6
Mýtina	počet obyvatel	134	124	64	61	30	12
	počet domů	17	20	18	neznámo	6	9
Boden	počet obyvatel	90	67	20	.	.	.
	počet domů	13	10	10	.	.	.
Oldřichov	počet obyvatel	134	127	6	.	.	.
	počet domů	25	27	27	.	.	.
Palič	počet obyvatel	491	403	129	142	124	99
	počet domů	74	70	66	neznámo	28	33

Wies

Původní místo „V lukách“ se postupně rozrostlo ve vesnici Wies po tom, co se v roce 1748 stalo významným poutním místem, když zde chebská měštanica na strom upevnila obraz zbičovaného Krista. V roce 1750 byla na stejném místě vystavěna kaple a stromu byla připisována léčivá moc. Kaple byla následně přestavěna v hrázděný poutní kostelík Zbičovaného Vykupitele. V roce 1881 se Wies stal osadou obce Háje. Osada měla vlastní školu, sirotčinec a vyhlášenou výletní restauraci. Ihned po uzavření hranic začala demolice vesnice, dokončená v roce 1952 (Boháč, 2009).

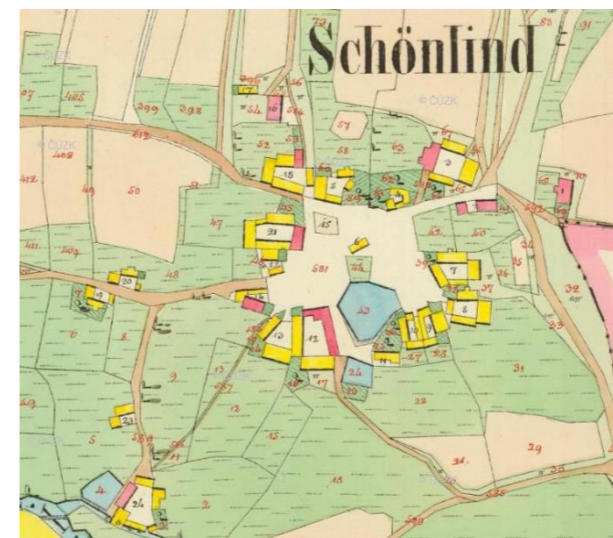
Obrázek 6: Císařský otisk katastru obce Wies, r. 1841
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 7: Wies celkový pohled 1753
zdroj: Zmizelé Chebsko

Krásná Lípa (Schönlind)

Krásná Lípa, ležící na bavorské hranici na levém břehu řeky Odava, byla poměrně rozlehlou obcí. Do roku 1846 byla střídavě spravována městem Cheb a waldsassenským klášterem. Významnou změnou ve vývoji obce bylo vybudování železniční tratě Cheb–Waldsassen v roce 1865. Na samotné hranici s Německem se nacházel mlýn, později přestavěný v pilu a elektrárnu zásobující 9 sídel v okolí. V roce 1902 byl nedaleko vesnice vybudován hřbitov, který je v dnešní době nejzachovalejším prvkem obce. Po nuceném vysídlení německého obyvatelstva byla obec relativně rychle dosídlena, po zavedení Zakázaného pásma však část dosídlenců utekla za hranice, část byla přesídlena do vnitrozemí a vesnice byla kompletně zdemolována (Boháč, 2009).

Obrázek 8: Císařský otisk katastru obce Krásná Lípa, r. 1846
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 9: Pohlednice s celkovým pohledem na Krásnou lípu
zdroj: zanikleobce.cz

Slapany (Schloppenhof)

Vesnice nacházející se východně od Krásné Lípy získala na významnosti po vybudování železniční trasy Cheb–Waldsassen. U Odavy byla vybudována rozsáhlá přádelna bavlny, severně od ní se nacházel lom. V roce 1922 zde byla otevřena soukromá jednotřídní škola, navštěvovaná především německými mluvícími žáky ze Slapan, Krásné Lípy a Wiesu. Po válce došlo ke změně školy na českou. Činnost školy byla ukončena v 60. letech. V 50. letech byla na opačné straně řeky vybudována rota 12. pohraniční stráže (URL 10, Státní okresní archiv Cheb).

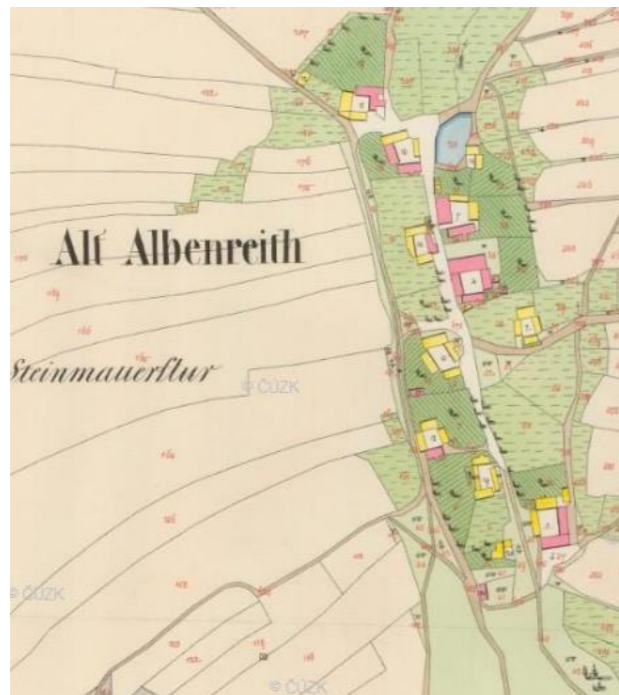
Obrázek 10: Císařský otisk stabilního katastru obce Slapany, r. 1841
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 11: Přádelna ve Slapanech
zdroj: zanikleobce.cz

Mýtina (Alt Albenreuth/Starý Albenreuth)

Vesnice, o níž se můžeme v písemných pramenech poprvé dočíst v roce 1284, byla historicky jednou z největších obcí v území. Již od dob svého vzniku byla silně vázaná na sousední Neu Albenreuth/Nový Albenreuth, na cestě mezi těmito obcemi se nacházela císařská celnice. Ve středověku zde existovala tvrz, která později zanikla. Správně pod ni spadala sídla Oldřichov, Kozly a Boden, v současné době je částí obce Lipová. K obci také spadalo sídlo Kyselečský Hamr (Säuerlingshammer) s pramenem mineralizované kyselky, ve své době dokonce distribuovaným do prodeje v lahvích, mlýnem a kovářskou dílnou. Ačkoliv samotná vesnice nespádala do Zakázaného pásma, nacházela se v jeho přímé blízkosti, což vedlo k postupnému úpadku obce. V 50. letech zde byla vybudována kasárna Pohraniční stráže, po revoluci krátce využívaná jako stanice pohraniční policie, v dnešní době chátrající (URL 10).

Obrázek 12: Císařský otisk katastru obec Mýtina, r. 1846
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 13: Císařský otisk katastru místo Kyselečský Hamr, r. 1846
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

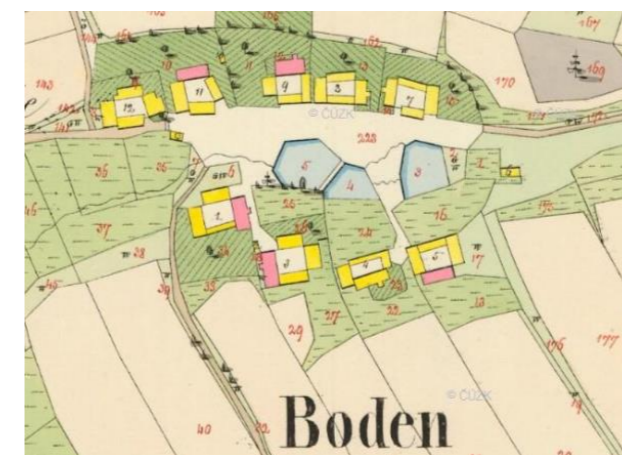
Obrázek 14: Kyselečský hamr, rekonstrukce 1900
zdroj: informační tabule Stebnický potok, autor: Ing. arch. Martin Plevný

Boden (Rovinka)

Osada ležící v těsné blízkosti hranic, cestou z Mýtiny do německého Neu Albenreuthu, byla až do roku 1846 (kdy došlo k vytyčení hranic) ve střídavém držení města Cheb a waldsassenského kláštera. Na okraji osady se nachází nejmladší česká sopka Železná hůrka. Po vysídlení německy mluvícího obyvatelstva již vesnice nebyla dosídlena a schválené české jméno Rovinka již prakticky nebylo použito. Vesnice byla v roce 1953 pohraničnický srovnána se zemí (Boháč, 2009).

Obrázek 15: Boden celkový pohled, r. 1930
zdroj: Zmizelé Chebsko

Obrázek 16: Císařský otisk katastru obec Boden, r. 1846
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 17: Celnice u Bodenu v roce 1945
zdroj: Zmizelé Chebsko

Oldřichov (Ulrichsgrün)

Obec založená v polovině 12. století, nacházející se na úpatí Dyleně, byla až do roku 1782 majetkem chebských klarisek. V 15. století byla několikrát zničena procházejícími vojsky. Po třicetileté válce však byla obec obnovena, včetně dvou mlýnů a později i školy.

Krátce před 1. světovou válkou byla půl kilometru severozápadně od Oldřichova vystavěna myslivna, později využívaná jako restaurace. V roce 1951 ale byla zdemolovaná a na jejím místě byla postavena rota spadající pod 5. brigádu pohraniční stráže. Tato rota byla v roce 1968 zbourána.

V roce 1926 byla na západním svahu Dyleně, v území spadajícím pod Oldřichov, postavena alpským spolkem horská chata s vesnickou hospodou, která se rychle stala oblíbeným turistickým cílem v oblasti. Kromě jedinečného výhledu lákala chata také svým oválným bazénem a vodní kaskádou s vodotryskem a pravidelnými horskými slavnostmi. Nedaleko chaty byla počátkem 30. let 20. století vybudována farma s chovem stříbrných lišek.

Všechny zmíněné části Oldřichova potkal v 50. letech stejný osud – demolice pod rukama pohraniční stráže (Boháč, 2009).

Obrázek 18: Císařský otisk katastru obec Oldřichov, r. 1841
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 19: Oldřichov celkový pohled, r. 1930
zdroj: Zmizelé Chebsko

Obrázek 20: Alpská chata na Dyleni
zdroj: www.zivotnadylen.cz

Obrázek 21: Oldřichovská myslivna, r. 1935
zdroj: Zaniklé Chebsko

Obrázek 22: Bukovinský mlýn, rekonstrukce 1900
zdroj: informační tabule stezka Stebnický potok, autor: Ing. arch. Martin Plevný

Obrázek 23: rota PS Oldřichov
zdroj: www.vojensko.cz

Palič (Palitz)

První zmínka o obci je datována do roku 1292, význam nabývá ve 14. století, kdy byla v její severní části postavena malá tvrz. V 17. století byl nedaleko tvrze postaven majiteli obce zámek. Po 1. světové válce koupila zámek Kongregace sester svatého kříže v Chebu a vybudovala zde zemědělský statek. Významnou dominantou je Kostel svaté Anny s přiléhajícím hřbitovem. Pozdně barokní kostel byl vystaven v letech 1751–1756 přestavbou starší zámecké kaple. V roce 1840 byl pak klasicistně upraven a rozšířen. S vysídlením původního obyvatelstva přestal být využíván k církevním účelům a postupně chátral. V roce 1994 byl sice zpět

zapsán na seznam kulturních památek, opraven byl ale až v roce 2015, kdy se ho ujímá soukromý majitel a rekonstruuje ho na vlastní náklady (informační tabule Život na Dyleň).

Nedaleko samotného Paliče se nacházela malá osada Paličský Pahorek (Palitzhügel).

K obci dále patřil asi 1 km vzdálený Paličský mlýn, poprvé postavený kolem roku 1495, následně opuštěný z důvodu nedostatečného průtoku potoka a znovu postavený roku 1616. Kromě mlýnských kamenů pohánělo kolo také pilu (URL 10, informační tabule Život na Dyleň).

Obrázek 24: Císařský otisk katastru obec Palič, r. 1841
zdroj: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obrázek 25: zemědělský statek v Paliči, nedatováno
zdroj: www.klaster-km.cz/majetek/

Obrázek 26: Palič, kostel sv. Anny, r. 1910
zdroj: www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz

Obrázek 27: Malba Paličského zámku s holubníkem
zdroj: www.klaster-km.cz/majetek/

Starý Hrozňatov

Starý Hrozňatov, v němčině původně Altkinsberg (Starý Kynšperk), je se svou první písemnou zmínkou z roku 1217 jedním z nejstarších sídel na Chebsku. V této době byl Hrozňatov se svým ministeriálním opevněným románským hradem (patřícím mezi jeden z nejstarších v Čechách) v držení Jindřicha z Kinsberka. Své české jméno dostal Hrozňatov podle později blahoslaveného českého šlechtice Hroznaty, zakladatele premonstrátských klášterů v Teplé a Chotěšově, který byl dle legendy v jedné z věží hradu umučen. Již v roce 1557 byl na tzv. Kostelním vrchu východně od vsi vystavěn kostel sv. Ducha. Hrad byl později přestaven na gotický a v roce 1617 byla dostavěna zámecká kaple, pozdější kostel Nejsvětější Trojice (nacházející se pod jižní stranou hradu). V roce 1648 byl zámek vypálen při obsazení oblasti Švédy.

Příběh Hrozňatova jako poutního místa začíná v roce 1658, kdy ve Starém Hrozňatově zakoupila chebská jezuitská kolej statek zpustlý třicetiletou válkou a nechala opravit tamní zámek. V roce 1660 navštívil rektor chebské jezuitské koleje Jan Jiří Dasselmann Dolní Římov, kde v té době vznikala loretánská kaple a křížová cesta s 25 zastaveními. Tento projekt se mu zalíbil a vzhledem k vhodnému terénnímu uspořádání a poloze statku ve Starém Hrozňatově se rozhodl realizovat obdobný záměr. Podkladem pro vybudování záměru byly přesné plány Jeruzalémské křížové cesty, které Dasselmannovi poskytl jeho přítel žijící v Římě, a kniha kněze Christiana van Adrichema *Theatrum Terrae Sanctae*, která obsahuje přesný popis Jeruzaléma v době Kristova života.

V květnu 1664 byl položen základní kámen k prvnímu zastavení křížové cesty. V říjnu téhož roku byl na Kostelním vrchu s nyní již zpustlým protestantským kostelem položen základní kámen loretánské kaple, jejíž dokončení trvalo pouhý rok. První mše svatá byla v kapli sloužena roku 1667. Celé poutní místo bylo dokončeno v srpnu 1689.

Kaple je stejně jako stavba v Dolním Římově blokového typu, odpovídajícímu představě o prostotě obydlí Panny Marie. Na východní straně je objekt doplněn úzkým přístavkem sloužícím pravděpodobně jako sakristie. V letech 1675–1683 byl kolem svaté chýše dostavěn ambit sloužící k odpočinku poutníků. V roce 1681 byla dokončena věž v průčelí komplexu a na protilehlé straně byl vystavěn poutní kostel sv. Ducha o půdorysu pravidelného šestnáctistěnu. Posledním přídatkem do kompozice byly 4 drobné věže s kaplemi v rozích ambitu dostavěné v roce 1685.

Současně s výstavbou areálu Lorety bylo budováno 29 zastavení křížové cesty. Jednotlivá zastavení byla umístěna ve stejných vzdálenostech jako pamětní kameny v Jeruzalémě a skládala se z 23 kaplí (některá zastavení byla sdružena v jednom objektu).

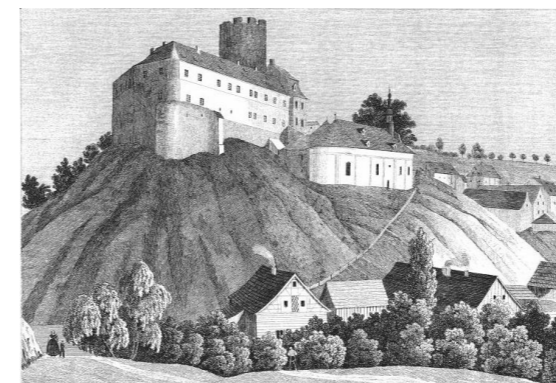
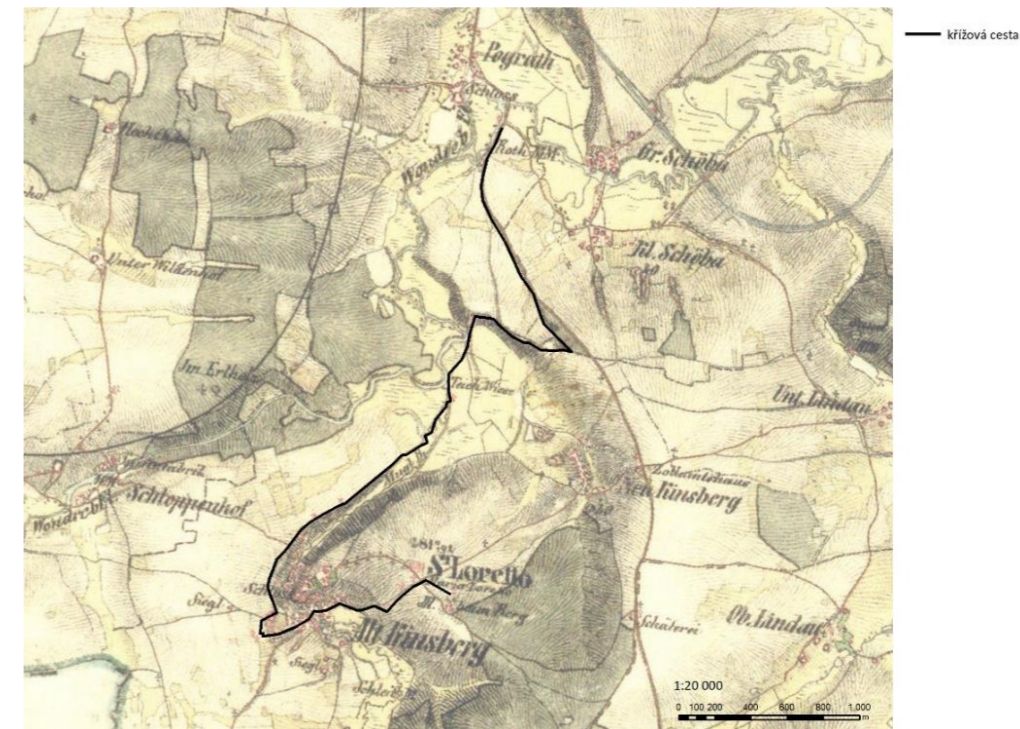
Poutní cesta trvajíc se všemi modlitbami zhruba 2,5 hodiny (5,6 km) začínala v dnes vodní nádrží zatopeném Podhradě u Červeného mlýna. Dále vedla směrem na Kozly, lesem zvaným Olivetská hora, k Mohelenskému potoku, v místě křížové cesty zvaného Cedron. Na kraji Starého Hrozňatova byla vystavěna centrální osmiboká kaple Poslední večeře Páně se zlacenými sochami Ježíše a učedníků. Na cestě kolem vesnice se nacházel Pilátův dům pojímající 6 zastavení a dále cesta pokračovala skrz ves k zastavení s bránou znázorňující jeruzalémskou bránu. Na vrcholu loretánského kopce se nachází 3 zastavení, jedno z nich v podobě kaple sv. Kříže. Poslední zastavení – Boží hrob – se nachází ukryté na kraji lesa východně od hlavního komplexu. Ještě počátkem 20. století se v kaplích nacházelo celkem 127 převážně dřevěných soch v životní velikosti.

První velká pouť se ve Starém Hrozňatově uskutečnila v roce 1671 ještě před dokončením všech staveb. Pravidelně se pak poutě konaly od postní doby až po svátek Všechny svatých s hlavními poutěmi ve velikonočním týdnu. Největší poutí, co se počtu účastníků týče, bylo tzv. Velké procesí (velký Umgang) konané v 5. neděli před svátkem Nanebevstoupení Krista a tzv. Malé procesí (malý Umgang) konané přímo v den svátku.

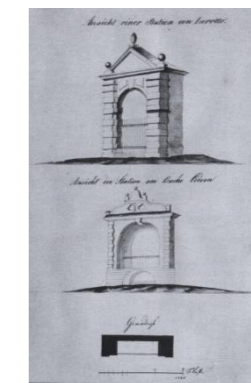
Poslední mše svatá konaná před vysídlením německého obyvatelstva se sloužila dne 9. 9. 1946. V důsledku událostí konce 2. světové války se počet obyvatel snížil na třetinu. Noví osadníci obydli oblast nejen že neměli vazbu k místu, ale často ani silný vztah k náboženství. Po uzavření státních hranic pak také silně klesl počet věřících navštěvujících poutní místo z Bavorska. Kompletní zkáza místa přišla ve chvíli, kdy se poutní místo dostalo na okraj hraničního pásma a podléhalo omezení volného pohybu obyvatelstva. V roce 1951 se v kostele sv. Ducha sloužila poslední mše svatá.

Již za „plného provozu“ trpěla některá zastavení důsledky povětrnostních podmínek a musela být průběžně opravována, bez pravidelné péče tedy začala jednotlivá zastavení rychle chátrat. Velká část mobiliáře byla postupně rozkradena, v roce 1952 vyhořela zvonice Lorety, některé stavby pak byly postupně zbořeny (Úlovec, 2005, Beran, 2003, Kuča 2006).

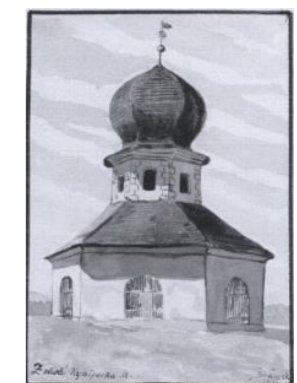
MAPA 1: TRASA POUTNÍ CESTY NA MAPĚ II. VOJENSKÉHO MAPOVÁNÍ

Obrázek 28: Zámek ve Starém Hrozňatově, kresba F. A. Hebera, ryt J. Fark, litografie C. W. Medau a spol., r. 1845
zdroj: Sbírký Krajského muzea Cheb (Beran, 2003)

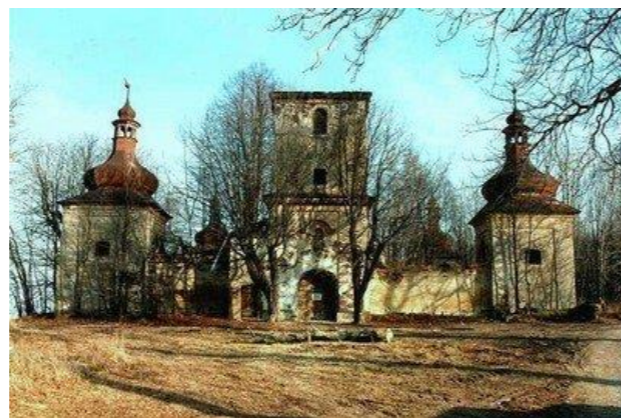
Obrázek 29: výklenkové kaple křížové cesty, kresba Vinzenta Prökla, r. 1848
zdroj: Státní okresní archiv Cheb, Pröklůva kronika, svazek 5 (Beran, 2003)

Obrázek 30: Pilátův dům, akvarel Karla Šrámka, r. 1921
zdroj: Sbírký Muzea Aš (Beran, 2003)

Obrázek 31: pohled na Loretu, kresba Vinzenta Prökla, r. 1848
zdroj: Státní okresní archiv Cheb, Pröklůva kronika, svazek 5
(Beran, 2003)

Obrázek 32: Loreta před rekonstrukcí
zdroj: www.maria-loreto.de

5.1.4 Současný stav území

Celé Chebsko se i v současnosti potýká s problémy způsobenými turbulentními událostmi první poloviny 20. století. Do současné doby dosáhlo Chebsko v počtu obyvatel pouze přibližně dvou třetin předválečného stavu¹³, sídla v pohraničí, která nebyla srovnána se zemí, jsou tedy významně menší než před válkou. Velké množství původních statků chátrá, jedinou záchranou pro ně často jsou nadšení soukromníci, kteří je na své náklady opraví. Přímo řešenou oblastí zaniklých obcí se zabývá občanský spolek Život na Dyleň, který kromě velkého podílu na opravě kostela sv. Anny upravil okolí pramenu Kyselecký hamr či vybudoval naučnou stezku Stebnický potok, vedoucí přes většinu zaniklých sídel, upozorňujíc na ně informačními cedulemi.

V severní části řešeného území byla bývalá železnice v nultých letech postupně přetvořena na cyklostezku spojující Cheb a německý Egerteich. Stezka se rychle stala oblíbenou výletní destinací obyvatel Chebu a okolí. Rekonstrukce se díky nadačnímu fondu Historický Cheb dočkal také hřbitov v bývalé Krásné Lípě.

Většina vojenských objektů po revoluci padla do soukromých rukou a v současné době více méně chátrá a čeká na demolici. Pozorovací věž na Dyleni se stala televizním a rádiovým vysílačem.

Maria Loreto

Po Sametové revoluci došlo k postupné obnově poutního místa, zejména díky pomoci Klubu českých turistů a Spolku na podporu poutního místa Maria Loreto, který poskytl na záchranu poutního místa nemalou finanční částku. První česko-německá pouť se v Loretě uskutečnila v říjnu 1993. Do roku 1994 se podařilo obnovit kapli Panny Marie a zvonici se třemi novými zvony, v roce 1996 byl opraven kostel sv. Ducha. V následujících letech byly rekonstruovány některé zachovalé kaple jednotlivých zastavení a vnější i vnitřní části hlavního komplexu. Do současné doby se dochovalo pouze 11 kaplí, nadační fond Historický Cheb ale vypracoval plány na kompletní obnovu křížové cesty s výstavbou nových kaplí, nahrazujících ty zaniklé. Hřbitov přiléhající k Loretě se podařilo zachránit pouze částečně, ve zbytku prostoru byly rozmístěny kamenné plastiky ze zahrady kolem Božího hrobu (uložené až do té doby v chebském muzeu) (Beran, 2003).

Do současné doby není na poutní místo jako celek aplikována žádná památková ochrana. Jedinou chráněnou částí komplexu, ačkoliv celý nese významné krajinné, historické i duchovní hodnoty, je pouze samotná Loreta jako areál s kaplí (Kuča, 2020).

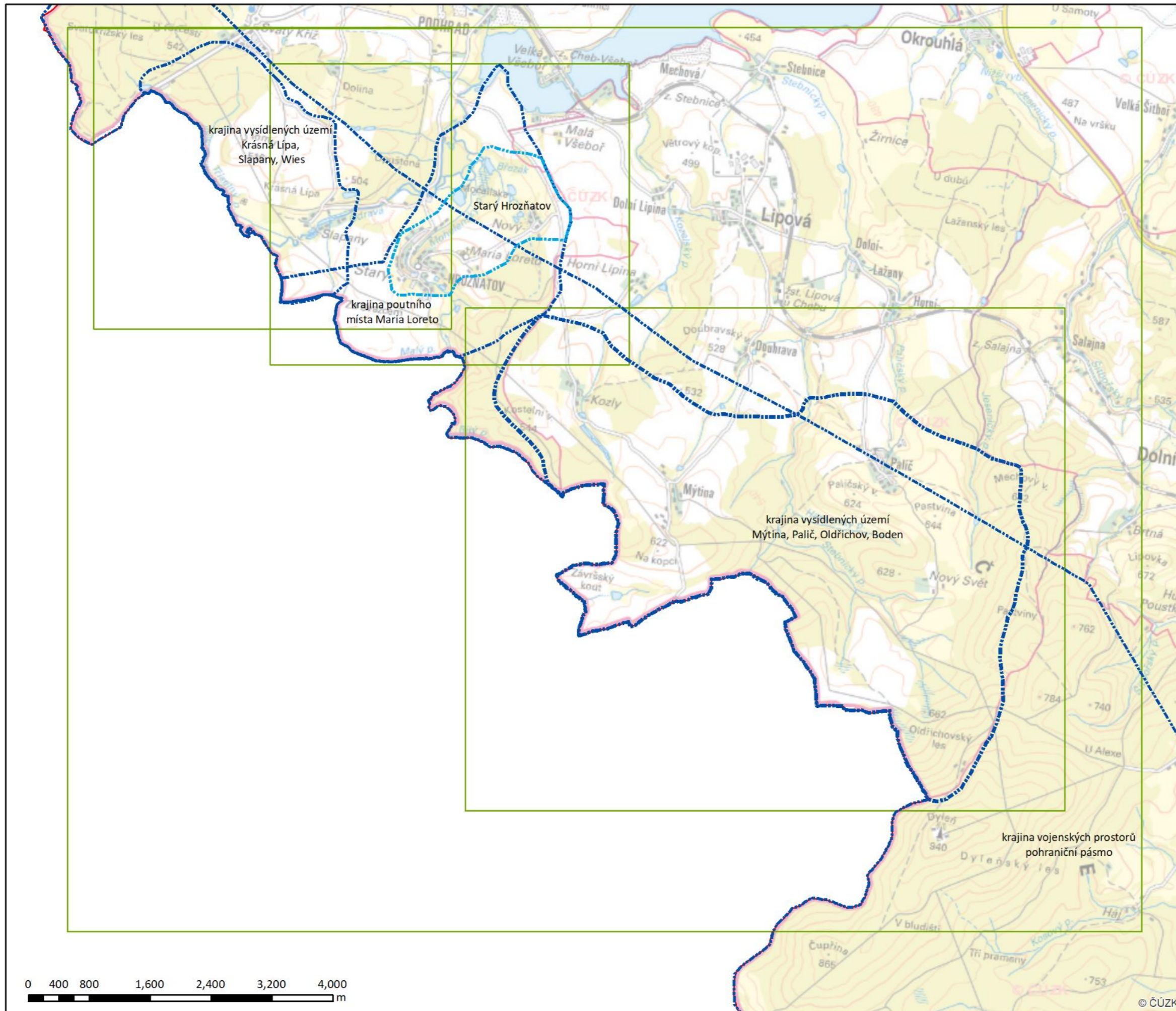
¹³ počet obyvatel okresu Cheb k r. 1930 – 16 3536, k r. 2020 – 91 634

5.2 Vymezení jednotek a celků historické kulturní krajiny

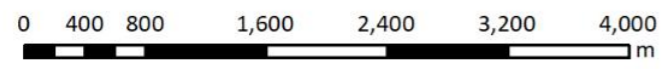
Na řešeném území byly identifikovány celkem 4 jednotky patřící do 3 různých typů historické kulturní krajiny. V rámci jedné z jednotek byl zároveň vymezen celek HKK obsahující nejhodnotnější znaky daného typu.

Zobrazení hranic jednotlivých jednotek a celků je zobrazeno na mapě č. 2: Vymezení celků a jednotek historické kulturní krajiny, schéma kladů listů.

MAPA 2: VYMEZENÍ CELKŮ A JEDNOTEK HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY, SCHÉMA Kladů LISTŮ

- celek historické kulturní krajiny
- jednotka historické kulturní krajiny
- klad listů

ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ
 ANALÝZA KULTURNÍ
 KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA
 FORMÁT
 A3
 MĚŘÍTKO
 1:50 000
 DATUM
 KVĚTEN 2021

5.2.1 Jednotka HKK č. 1: Krajina vysídlených území Mýtina, Palič, Oldřichov, Boden

První vymezená jednotka náleží do typu 30. Krajina vysídlených území ve smyslu metodiky *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020).

Kulturní hodnoty v rámci dané jednotky nalezneme na mapě č. 3: „Jednotka HKK č. 3: Krajina vysídlených území Mýtina, Palič, Oldřichov, Boden“.

Tabulka 3: Znak historické kulturní krajiny v jednotce č. 1

znak	umístění	popis
intravilán obce	Palič	Palič je v současnosti druhým největším sídlem obce Lipová, při porovnání s původní rozlohou lze ale najít rozdíly. Několik domů v obci je původních hrázdných, jeden z nich je památkově chráněn.
kostel sv. Anny	Palič	Jednoduchý pozdně barokní kostel postavený v letech 1751–1756 na místě zámecké kaple. V roce 2015 byl rekonstruován a příležitostně se v něm konají mše. Kostel je kulturní památkou.
hřbitov	Palič	Hřbitov původně vybudovaný společně s kostelem sv. Anny, současně s kostelem chátrající. Nyní je hřbitovní zeď opravená a na místo se opět pohřbívá.
zámeček s hospodářským dvorem	Palič	V 17. století postavený zámeček, po 1. světové válce koupený Kongregací milosrdných sester svatého kříže v Chebu. Kongregací byl kolem zámečku vybudován zemědělský statek. Všechny budovy byly později využívány k zemědělské činnosti Státním statkem v Chebu. V současnosti je areál opět v majetku milosrdných sester, jeho stav je ale dezolátní.
venkovská usedlost č. ev. 3	Palič	Drobná usedlost se skládá z obytného stavení pocházejícího z 2. poloviny 18. století a stodoly z přelomu 18. a 19. století. Dům je částečně zděný a částečně roubený a je dokladem lidové architektury v oblasti. Je chráněn jako kulturní památka.
boží muka	Palič	nově omítnutá boží muka na cestě do Paliče
kříž	Palič	kříž v lesíku východně od vesnice Palič, na soukromém pozemku
Doubravský mlýn	Palič	Mlýn na Stebnickém potoce údajně postavený již v roce 1490. V pozdější době pohánělo vodní kolo kromě mlýna i pilu. Mlýn byl zbourán v roce 1954, v současné době se na jeho místě nachází pouze torza základů.
Paličský mlýn	Palič	Mlýn zřízený v roce 1616, roku 1880 vyhořelý a znovu postavený. V současné době se na místě nachází pouze zbytky stavby.
osada Paličský pahorek	Palič	osada patřící k Paliči, nyní kompletně zaniklá
rybník	Palič	rybník nedaleko bývalého Paličského mlýna, uprostřed lesa, v zanedbaném stavu
rybník	Palič	rybník na Jesenickém potoce východně od Paliče, v zanedbaném stavu
rybník	Palič	rybník na Jesenickém potoce na hranici louky a lesa jihovýchodně od Paliče, v udržovaném stavu
významný vyhlídkový bod	Palič	výhled z místa Nový Svět u Paliče do Chebské pánve
intravilán obce	Mýtina	Ve výrazně zmenšeném intravilánu se mísí původní a nová zástavba. Jedna z venkovských usedlostí je památkově chráněná.
venkovská usedlost č. p. 3	Mýtina	Venkovská usedlost z přelomu 18. a 19. století skládající se z obytného domu a torza stodoly. Stavba je dokladem tradiční chebské lidové architektury a je chráněna jako kulturní památka.
kaple	Mýtina	drobná kaple postavená roku 1836 ve středu obce; chráněna jako kulturní památka
rybník	Mýtina	rybník uprostřed lesa východně od vesnice Mýtina, v zanedbaném stavu
Kyselecký Hamr	Mýtina	V místě patřícím obci Mýtina, pojmenovaném dle nedalekého pramene, se nacházel mlýn a kovářská dílna. V současnosti se na místě zachovalo pouze několik hald stavebního materiálu a část sklepa.

Kyselecký hamr	Mýtina	Pramen mineralizované kyselky, v 19. století distribuovaný i jako minerální voda v lahvích. V 90. letech byla iniciativa minerální vodu opět začít stáčet, tento záměr ale nikdy nebyl realizován. V současnosti je místo vývěru pramene zastřešeno a vede k němu povalový chodníček.
intravilán obce	Kozly	Stále existující sídlo, historicky patřící pod Mýtinu, v současné době spadá současně s Mýtinou pod obec Lipová.
venkovská usedlost č. p. 25	Kozly	Venkovská usedlost skládající se z obytného stavení a části bývalých chlévů. Je typickým dokladem lidové architektury na Chebsku a je chráněna jako kulturní památka.
boží muka	Kozly	udržovaná boží muka v centru vesnice se dvěma malbami
rybník	Kozly	rybník v obci nacházející se za venkovskou usedlostí
intravilán obce	Boden	Původní intravilán obce nyní plně zarostlý vegetací, ve velkém množství se ale zachovaly rozvaliny domů, v některých případech lze dokonce nalézt i sklepy.
kříž	Boden	kříž na cestě z Mýtiny (Bodenu) do Německa
významný vyhlídkový bod	Boden	vyhlídkové místo na území Bodenu na hranici se SRN
intravilán obce	Oldřichov	z původní obce se dochoval pouze rybník v jejím centru a zbytky několika domů
rybník	Oldřichov	rybník nacházející se v bývalém centru obce Oldřichov
Bukovinský mlýn	Oldřichov	Soubor dvou mlýnů a hamru (o prvním nalezneme doklady už v roce 1464, druhý byl postaven r. 1650). Pojmenován podle okolních bukových lesů.
Bukový dům	Oldřichov	samota patřící k Oldřichovu pojmenovaná podle okolních bukových lesů
myslivna	Oldřichov	Krátce před 1. světovou válkou byla nedaleko Oldřichova vystavěna myslivna později využívaná jako výletní restaurace. V roce 1951 však byla srovnána se zemí a na jejím místě byl vystavěn objekt roty pohraniční stráže.
chata na Dyleni s bazénem	Oldřichov	Turistická chata postavená v roce 1926, v areálu se nacházel bazén s vodní kaskádou a malým vodotryskem. V současnosti zachovány pouze části zdiva a bazén.
významný vyhlídkový bod	Oldřichov	výhled chaty na Dyleni
cestní síť		trasy starých cest zachovalých do současnosti
pozůstatky sadů, zahrad		skupiny ovocných stromů umístěné blízko pozůstatků staveb
ovocné, neovocné aleje		aleje nalezené v historických pramenech zachovalé do současnosti

Komentář k vymezení rozsahu jednotky

Vymezení jednotky vychází primárně z umístění jednotlivých zaniklých či zmenšených obcí a znaků k nim náležejících a vazeb sídel do krajiny. Po celé své délce je jednotka z jedné strany vymezena hranicí ČR. Na západní straně u obce Kozly vymezuje jednotku zachovalá cestní síť. Po severní hranici ve směru západ–východ sleduje hranice jednotky katastrální dělení obcí, s přihlédnutím k hraničním ploch s různým využitím území a linií reliéfu. Hranice se následně láme na východ u Mechového vrchu a postupuje dále po hřebeni k významnému výhledovému bodu u chaty na Dyleni.

Obrázek 33: kostel sv. Anny
zdroj: foto autorky 2021

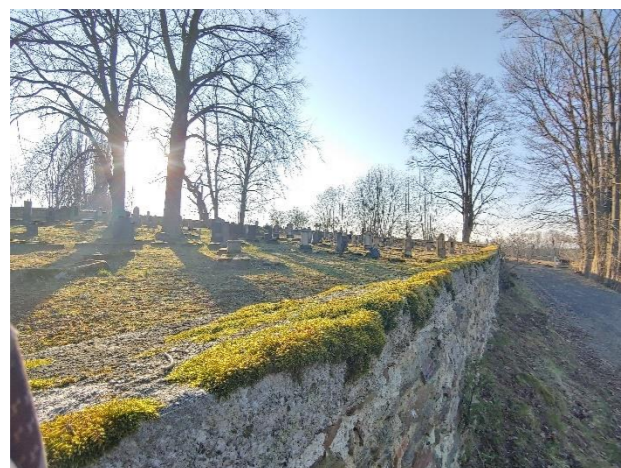
Obrázek 34: boží muka
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 39: Doubravský mlýn
zdroj: foto autorky 2021

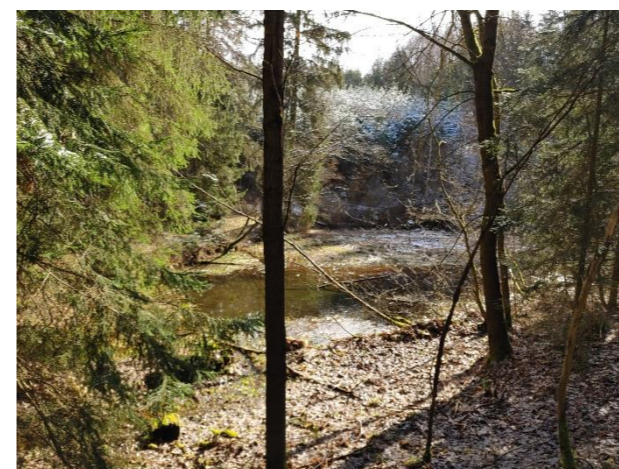
Obrázek 40: Paličský mlýn
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 35: hřbitov Palič
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 36: záměček Palič
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 41: rybník u Paliče
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 42: rybník u Paliče
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 37: hospodářský areál u záměčku
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 38: venkovská usedlost č. ev. 3
zdroj: www.pamatkovykatalog.cz

Obrázek 43: významný vyhlídkový bod Nový svět
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 44: venkovská usedlost č. p. 3
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 45: zbytky osady Kyselecký Hamr
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 50: vesnická usedlost č. p. 25
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 51: vyhlídkové místo Boden
zdroj: foto autorky 2021

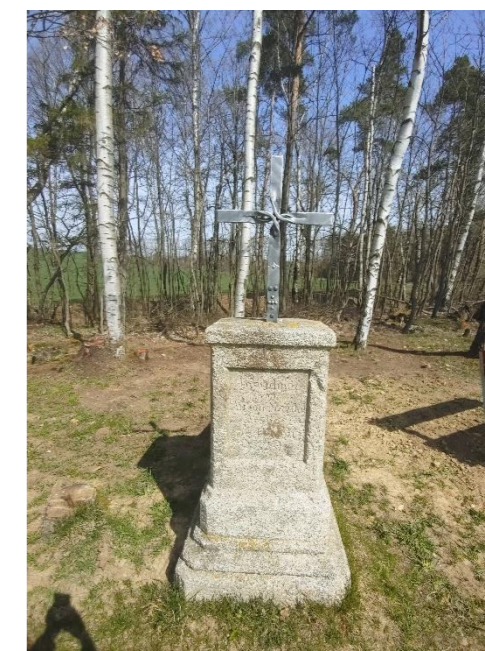
Obrázek 46: okolí Kyseleckého hamru
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 47: pramen Kyselecký hamr
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 52: boží muka Kozly
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 53: kříž Boden
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 48: zachovaný sklep v Kyseleckém Hamru
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 49: kaple v Mýtíně
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 54: pozůstatky staveb Boden
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 55: pozůstatky staveb Boden
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 56: Želená hůrka (není znakem HKK)
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 57: pozůstatky staveb Oldřichov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 62: pozůstatky chaty na Dyleni
zdroj: foto autorky 2021

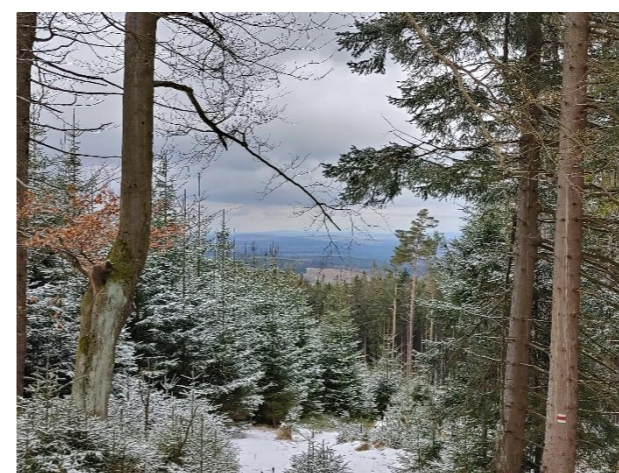
Obrázek 63: bazén chaty na Dyleni
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 58: rybník na návsi Oldřichov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 59: Bukový mlýn
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 64: výhled z chaty na Dyleni
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 65: pozůstatek ovocných stromů
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 60: Bukovinský dům
zdroj: foto autorky 2021

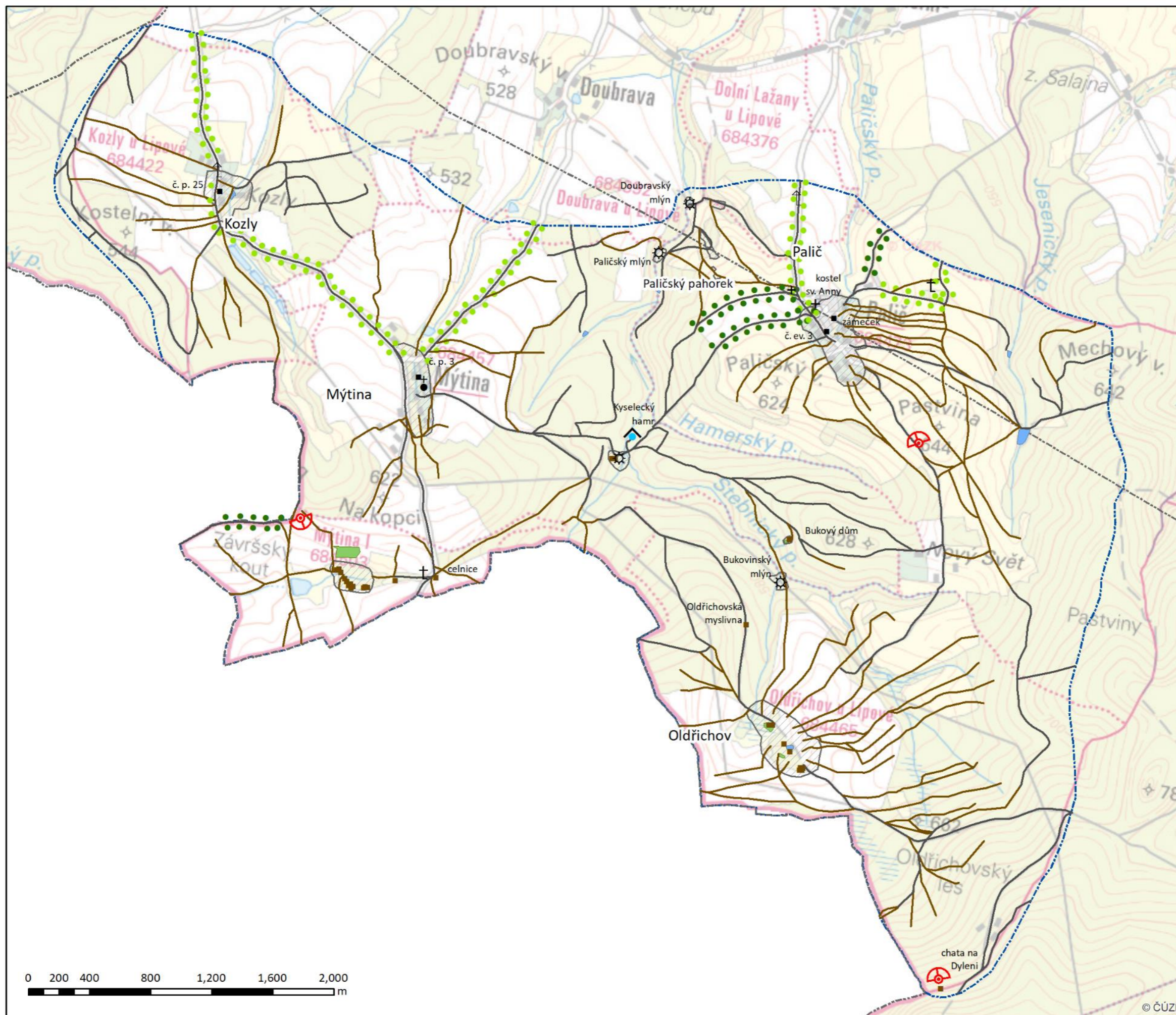

Obrázek 61: místo Oldřichovské myslivny
zdroj: foto autorky 2021

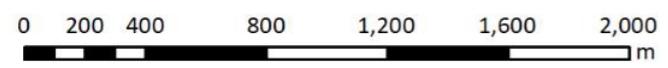

Obrázek 66: alej neovocná
zdroj: foto autorky 2021

MAPA 3: JEDNOTKA HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY Č. 1: KRAJINA VYSÍDLENÝCH ÚZEMÍ MÝTINA, PALIČ, OLDŘICHOV, BODEN

- ↑ boží muka, výklenková kaplička
- + hřbitov
- ⦿ kaple
- ⊕ kostel
- † kříž
- ⚙ mlýn
- stavba
- stavba zaniklá
- ⚡ pramen
- 👁 významný vyhlídkový bod
- alej neovocná
- alej ovocná
- stará cesta
- - - - - stará cesta zaniklá
- ▨ sídlo zaniklé, sídlo zmenšené
- ▭ rybník
- ▭ pozůstatek sadu, zahrady
- ⋯ jednotka historické kulturní krajiny

ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ
 ANALÝZA KULTURNÍ
 KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA

FORMÁT
 A3

MĚŘÍTKO
 1:25 000

DATUM
 KVĚTEN 2021

5.2.2 Jednotka HKK č. 2: Krajina vysídlených území Krásná Lípa, Slapany, Wies

Druhá vymezená jednotka náleží do typu 30. Krajina vysídlených území ve smyslu metodiky *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020).

Kulturní hodnoty v rámci dané jednotky nalezneme na mapě č. 4: „Jednotka HKK č. 2: Krajina vysídlených území Krásná Lípa, Slapany, Wies“.

Tabulka 4: Znaký historické kulturní krajiny v jednotce č. 2

znak	umístění	popis
intravilán obce	Krásná Lípa	Kromě mlýna se v původním intravilánu nedochovalo velké množství dokladů o osídlení místa. Na několika místech se nachází základy staveb a ovocné stromy.
komplex hřbitova	Krásná Lípa	Hřbitov nedaleko Krásné Lípy vybudovaný v roce 1902, ve zbytku 20. století postupně chátrající. V roce 2014 byl hřbitov upraven, bylo vystavěno nové oplocení, pietní artefakt a očištěny zachovalé náhrobní kameny.
významný vyhlídkový bod	Krásná Lípa	Při rekonstrukci hřbitova byla na jižní stranu doplněna dřevěná konstrukce naznačující sakrální stavbu, ohraničující výhled do krajiny.
mlýn	Krásná Lípa	Původně mlýn, později pila a vodní a parní elektrárna, která zásobovala pět českých a čtyři německé vesnice proudem.
kříž	Krásná Lípa	kříž po cestě z Krásné Lípy
bývalá železniční trať	Krásná Lípa, Slapany	železniční trať spojující Cheb a Waldsassen vybudovaná v roce 1865, v současnosti cyklostezka
drážní domek	Slapany	Drážní domek patřící k železniční zastávce uvedené do provozu v roce 1893, obsluhující vesnice Slapany a Krásná Lípa na železniční trati Cheb–Waldsassen.
intravilán obce	Slapany	V druhé polovině 20. století byl život ve Slapanech negativně ovlivněn blízkostí hraničního pásma. Velká část původní zástavby zmizela, v posledních letech ale na jejím místě díky příznivé pozici k Chebu vyrůstají novostavby.
rybník	Slapany	rybník v jihozápadní části Slapan
lom	Slapany	Původně čedičový lom je v současné době zatopený, těžba se přesunula do lomu jen několik desítek metrů jižně od původního.
přádelna	Slapany	z celého komplexu se dochovala pouze jedna budova, využívána soukromým majitelem
škola	Slapany	v současnosti je budova školy rekonstruována vlastníky a využívána jako rodinný dům
most	Slapany	most přes řeku Odruvu spojující dvě části Slapan, nyní v dezolátním stavu
intravilán obce	Wies	Z původní obce se dochoval pouze rybník, po otevření hranic byl na místě obce vybudován hraniční přechod s celnicí, nyní využíváno jako obchod a restaurace.
rybník	Wies	rybník na kraji bývalého Wiesu
cestní síť		staré cesty zachovalé do současnosti
pozůstatky sadů, zahrad		skupiny ovocných stromů umístěné blízko pozůstatků staveb
ovocné, neovocné aleje		aleje nalezené v historických pramenech zachovalé do současnosti

Komentář k vymezení jednotky

Stejně jako u předchozí jednotky je vymezení této odvozeno od koncentrace znaků vázaných na zaniklá sídla. Po jedné straně je jednotka Krásná Lípa, Slapany, Wies ohraničená státní hranicí. Na severní straně hranice kopíruje s odstupem významnou cestu směr Německo–Cheb procházející bývalým Wiesem. Dále hranice sleduje linii intravilánu obce Svätý Kříž a točí se kolem cesty do Slapan a Krásné Lípy, vedoucí kolem dvou zaniklých osad. Kolem Slapan pak hranice vede ve směru sever–jih paralelně s cestou ze Slapan do Hrozňatova.

Obrázek 67: pozůstatek stavby v Krásné Lípě
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 68: původní náves Krásné Lípy
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 69: hřbitov Krásná Lípa
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 70: výhled z vyhlídkového místa na hřbitově
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 71: mlýn Krásná Lípa
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 72: mlýn Krásná Lípa
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 73: cyklostezka na místě železnice
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 74: návěstidlo jako pozůstatek železnice u Krásné Lípy
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 79: zatopený lom Slapany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 80: rybník Wies
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 75: drážní domek Slapany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 76: intravilán obce Slapany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 81: rybník ve Slapanech
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 82: pozůstatek ovocné aleje
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 77: přádelna Slapany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 78: škola Slapany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 83: stará cesta do Krásné Lípy
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 84: ovocný sad Krásná Lípa
zdroj: foto autorky 2021

MAPA 4: JEDNOTKA HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY Č. 2: KRAJINA VYSÍDLENÝCH ÚZEMÍ KRÁSNÁ LÍPA, SLAPANY, WIES

- + hřbitov
- † kříž
- ⚙ mlýn
- ∩ most
- stavba
- stavba zaniklá
- 📍 významný vyhlídkový bod
- alej neovocná
- alej ovocná
- stará cesta
- stará cesta zaniklá
- železnice zaniklá
- ▨ sídlo zaniklé, sídlo zmenšené
- ▭ rybník
- ▭ pozůstatek sadu, zahrady
- ⋯ jednotka historické kulturní krajiny

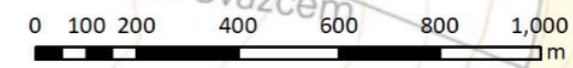

ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ
 ANALÝZA KULTURNÍ
 KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA

FORMÁT
 A3

MĚŘÍTKO
 1:15 000

DATUM
 KVĚTEN 2021

© ČÚZK

5.2.3 Jednotka HKK 3: Krajina vojenských prostorů pohraniční pásmo

Jednotka č. 3 náleží do typu 27. Krajina vojenských prostorů ve smyslu metodiky *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020).

Historické hodnoty v rámci dané jednotky nalezneme na mapě č. 5: „Jednotka HKK č. 3: Krajina vojenských prostorů pohraniční pásmo“.

Tabulka 5: Znak historické kulturní krajiny v jednotce č. 3

znak	umístění	popis
budova 1. rPS 12. bPS	Oldřichov	1. rota 1. praporu 5. brigády Pohraniční stráže vybudovaná na místě oldřichovské myslivny. V současnosti zachovány pouze základy a zbytky přidružených objektů.
budova 11. rPS 5. bPS	Hrozňatov	11. rota 2. praporu 5. brigády Pohraniční stráže je v současné době v soukromém vlastnictví a je využívána jako ubytovna.
budova 12. rPS 5. bPS	Mýtina	12. rota 2. praporu 5. brigády Pohraniční stráže je rozlehlým komplexem. Po opuštění armádou byla využívána jako služebna pohraniční policie, v současné době chátrá.
budova 22. rPS 5. bPS	Slapany	22. rota 4. praporu 5. brigády Pohraniční stráže zrušená na počátku 80. let.
budova 13. rPS 5. bPS	Dyleň	13. rota 3. praporu 5. brigády Pohraniční stráže byla jednou z největších v okolí. Sloužila jak vojákům PS, tak vojákům Československé lidové armády sloužícím na stanovišti Dyleň.
stanoviště Dyleň	Dyleň	Původně vojenský areál s charakteristickou pozorovací a odposlouchávací věží pohledově dominuje širokému okolí. V současnosti je věž používána jako vysílač televizních a rozhlasových programů a veřejnosti je přístupná pouze příležitostně.
brána	Dyleň	základy brány patřící k signální stěně
signální stěna		Původně drátěný zátaras sloužící jako překážka pro vstup do zakázaného pásma je v současné době turistickou trasou, geometricky protínající celé území v linii státní hranice.

Komentář k vymezení jednotky

Tato jednotka není v rámci území vymezena kompletně, neboť se táhne po hranicích celé republiky. V řešeném území se tedy nachází pouze její část, v podobě 2 km širokého pruhu přilehlého ke státní hranici. Vnitřní hranice jednotky sleduje průběh bývalé signální stěny a k ní patřící cestě.

Obrázek 85: pozůstatky roty Oldřichov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 86: pozůstatky roty Oldřichov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 87: rota Hrozňatov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 88: rota Mýtina
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 89: rota Mýtina
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 90: budova kuchyně a jídelny rot Slapany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 91: rota Dyleň
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 92 rota Dyleň
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 97: cesta kolem bývalé signální stěny
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 98: cesta kolem bývalé signální stěny
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 93: rozhledna Dyleň
zdroj: <http://www.rozhlednovymrajem.cz/dylen/>

Obrázek 94: Dyleň v krajině
zdroj: foto autorky 2021

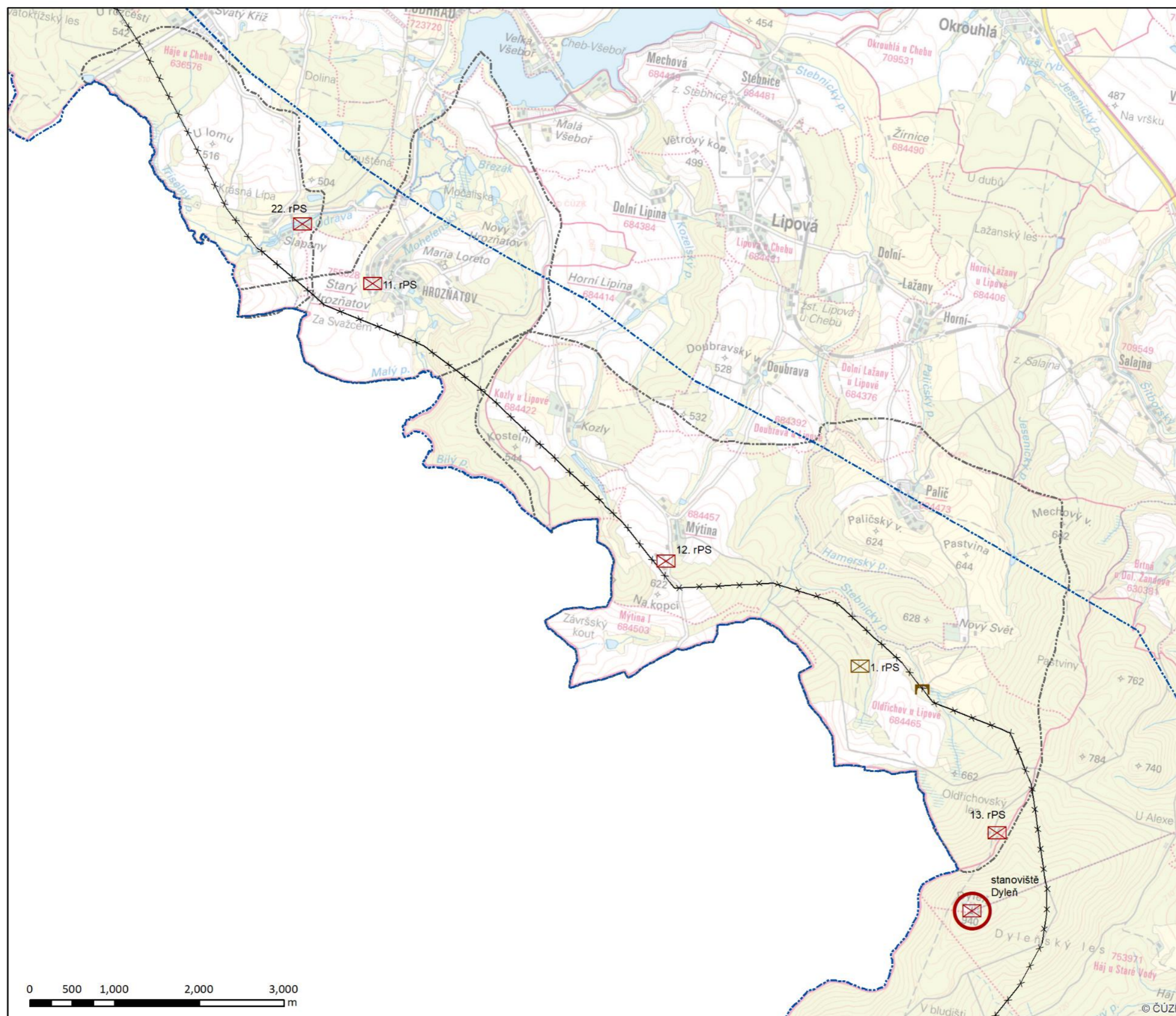

Obrázek 95: základy brány signální stěny
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 96: cesta kolem bývalé signální stěny
zdroj: foto autorky 2021

MAPA 5: JEDNOTKA HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY Č. 3: KRAJINA VOJENSKÝCH PROSTORŮ POHRANIČNÍ PÁSMO

- brána
- vojenský objekt
- vojenský objekt zaniklý
- významná krajinná dominanta
- linie signální stěny
- jednotka historické kulturní krajiny

ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ
 ANALÝZA KULTURNÍ
 KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA
 FORMÁT
 A3
 MĚŘÍTKO
 1:45 000
 DATUM
 KVĚTEN 2021

5.2.4 Jednotka HKK 4: Krajina poutního místa Maria Loreto

Jednotka č. 4 náleží do typu 5. Krajina poutního místa ve smyslu metodiky *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020).

Kulturní hodnoty v rámci dané jednotky nalezneme na mapě č. 6: „Jednotka HKK č. 4: Krajina poutního místa Maria Loreto“.

Tabulka 6: Znak historické kulturní krajiny v jednotce č. 4

znak	umístění	popis
areál Maria Loreto	Hrozňatov	Komplex postupně vybudovaný v letech 1664–1685, skládající se z poutního kostela sv. Ducha, loretánské kaple a zastřešeného ambitu s věžemi v rozích. Komplex je významnou krajinnou dominantou pohledově vévodící širokému okolí.
hřbitov	Hrozňatov	Zredukovaný hřbitov, na který byly umístěny zachované náhrobní kameny. Uprostřed umístěn umělecky zpracovaný kříž.
zahrada u Lorety	Hrozňatov	Původně hřbitov, nyní meditační zahrada obklopující komplex Lorety. Nalezneme v ní kamenné plastiky z původních zastavení, po dlouhou dobu deponované v chebském muzeu a galerii.
křížky u Lorety	Hrozňatov	dvojice křížů za severní hranicí komplexu s výhledem na Cheb
alej k Loretě	Hrozňatov	jasanová a javorová alej na cestě z Hrozňatova na Loretu; významný krajinný prvek
kříž v aleji	Hrozňatov	kříž mezi stromy v aleji vedoucí k Loretě
kaple	Nový Hrozňatov	Drobná kaple na cestě mezi Kozly a Novým Hrozňatovem. Kaple není v nejlepším stavu, vnitřek je ale udržovaný.
poutní cesta	Hrozňatov	Poutní cesta budována chebskými jezuiti podobně jako Dolní Římov jako přímá analogie Jeruzalémské křížové cesty. Budování areálu začalo v roce 1664, dokončeno bylo v roce 1685. Cesta se skládá celkem z 29 zastavení ve 23 objektech, celková délka byla 5,6 km. Kaple jednotlivých zastavení byly doplněny dřevěnými sochami v životní velikosti.
zastavení 1	Hrozňatov	Ježíš se loučí s Marií. Zaniklé zastavení, nově plánované u silnice Podhrad–Kozly.
zastavení 2	Hrozňatov	Olivová hora – Ježíš se modlí. Zaniklé zastavení.
zastavení 3–4	Hrozňatov	Ježíš je posilován do anděla, Ježíš je zrazen a zajat. Zaniklé zastavení.
zastavení 5	Hrozňatov	Ježíš je mučen. Zastavení se dochovalo, je ale v dezolátním stavu. V návrhu obnovy jsou plánovány schody vedoucí k zastavení.
zastavení 6	Hrozňatov	Ježíše vlečou potokem Cedron. Zastavení se zachovalo, je nutná rekonstrukce.
zastavení 7	Hrozňatov	Ježíš před knězem Annášem. Zaniklé zastavení, v plánu je výstavba nové kaple se skupinou pěti lip znázorňujících bránu.
zastavení 8	Hrozňatov	Ježíš je obžalován. Zastavení se zachovalo, vyžaduje drobné úpravy. Nachází se na soukromém pozemku.
zastavení 9	Hrozňatov	Poslední večeře páně. Zastavení se zachovalo, vyžaduje rozsáhlou rekonstrukci.
zastavení 10	Hrozňatov	Herodes posílá Ježíše k Pilátovi. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nového, lemovaného alejí ovocných stromů.
zastavení 11–16	Hrozňatov	Pilátův dům slučující 6 zastavení – Ježíš je předveden k Pilátovi, Ježíš je bičován, Ježíš upadá v bezvědomí, Ježíš je korunován trním, Pilát říká: Ecce homo!, Ježíš je odsouzen k smrti. Zaniklé zastavení, plánována výstavba šesti samostatných kaplí se sedmi stromy.
zastavení 17	Hrozňatov	Ježíš bere kříž. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nového.
zastavení 18	Hrozňatov	Ježíš padá pod křížem. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nového.
zastavení 19	Hrozňatov	Ježíš potkává svou matku. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nového.

zastavení 20	Hrozňatov	Šimon pomáhá nést kříž. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nového.
zastavení 21	Hrozňatov	Veronika podává Ježíši roušku. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nového.
zastavení 22	Hrozňatov	Ježíš je veden bránou na Golgotu. Zaniklé zastavení, plánována výstavba nové brány.
zastavení 23	Hrozňatov	Ženy pláčící nad Ježíšem. Rekonstruované zastavení, plánována obnova schodů ke kapli.
zastavení 24	Hrozňatov	Ježíš padá pod křížem po třetí. Rekonstruované zastavení.
zastavení 25	Hrozňatov	Pacholci strhávají Ježíši šat. Rekonstruované zastavení.
zastavení 26	Hrozňatov	Ježíš je přibíjen na kříž. Rekonstruované zastavení.
zastavení 27	Hrozňatov	Ježíš umírá na kříži. Kaple sv. Kříže. Rekonstruované zastavení přístupné ze zahrady Lorety.
zastavení 28	Hrozňatov	Ježíšovo tělo je sejmuto z kříže. Rekonstruované zastavení.
zastavení 29	Hrozňatov	Ježíšovo tělo je uloženo do hrobu. Finální zastavení křížové cesty. Samotná kaple je opravená, v plánech obnovy křížové cesty je upravit i okolí kaple tak, aby byl obnoven průhled na Loretu.
boží hrob – kříž 1	Hrozňatov	zanedbaný kříž u zastavení č. 29
boží hrob – kříž 2	Hrozňatov	zanedbaný kříž u zastavení č. 29
památník	Hrozňatov	kámen upomínající vzkříšení Ježíše Krista u Božího hrobu
významný vyhlídkový bod	Hrozňatov	Díky své pozici na kopci poskytuje přímé okolí Lorety výhled do širokého okolí. Nejúčtyhodnější je ale výhled směrem k Hrozňatovu, kde se na pozadí zalesněných kopců tyčí hrozňatovský zámek. Výhled znehodnocuje chátrající budova rotý pohraniční stráže.
významná vyhlídková linie	Kozly–Cheb	výhled na areál z cesty z Kozlů do Chebu
významná vyhlídková linie	Hrozňatov	výhled z příjezdové cesty k Loretě od Nového Hrozňatova s kostelem sv. Ducha v popředí.
významná vyhlídková linie	Hrozňatov	výhled z části cesty, vedoucí paralelně s křížovou cestou v místě Nad rybníky
významný vyhlídkový bod	Hrozňatov	Výhled od budovy rotý poskytuje současně pohled jak na Loretu, tak na zámek. Přímě za komplexem rotý se historicky nacházela zastavení 11–18, můžeme tedy předpokládat, že poskytovala stejný výhled.
významný vyhlídkový bod	Hrozňatov	výhled z Hranického vrchu

Komentář k vymezení jednotky

Jednotka poutního místa Maria Loreto byla vymezena kromě dle koncentrace znaků daného typu hlavně dle vizuálního uplatnění komplexu jako významné krajinné dominanty (viz mapa č. 7). V severní části je jednotka protažena kolem výběžku do Jesenice na místo, kde se původně nacházelo první zastavení. Z východu pak hranice pokračuje kolem cesty z Chebu do Kozlů olemované alejí. Následně se hranice stáčí ke státní hranici v místech, kde hlavně způsob využití území – les – zabraňuje pohledovému uplatnění komplexu. Dále jednotka kopíruje státní hranici, významné výhledové body bychom ale našli i v Německu. Ze severozápadní strany pak hranice pouze s drobným odstupem kopíruje křížovou cestu.

Obrázek 99: Maria Loreto z čelní strany
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 100: Maria Loreto ze zahrady
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 105: jeden z křížků u Lorety
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 106: křížek v aleji
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 101: hřbitov v areálu
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 102: hřbitov v areálu
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 107: alej k Loretě
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 108: alej k Loretě
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 103: sochy v zahradě u Lorety
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 104: sochy v zahradě u Lorety
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 109: kaple u Kozlů
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 110: poutní cesta mezi Hrozňatovem a zastavením 23
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 111: zastavení č. 5
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 112: zastavení č. 6
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 117: zastavení č. 25
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 118: zastavení č. 26
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 113: zastavení č. 8
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 114: zastavení č. 9
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 119: zastavení č. 27
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 120: zastavení č. 28
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 115: zastavení č. 23
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 116: zastavení č. 24
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 121: zastavení č. 29
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 122: památník u Božího hrobu
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 123: kříž u Božího hrobu
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 124: výhled z aleje k Loretě
zdroj: foto autorky 2021

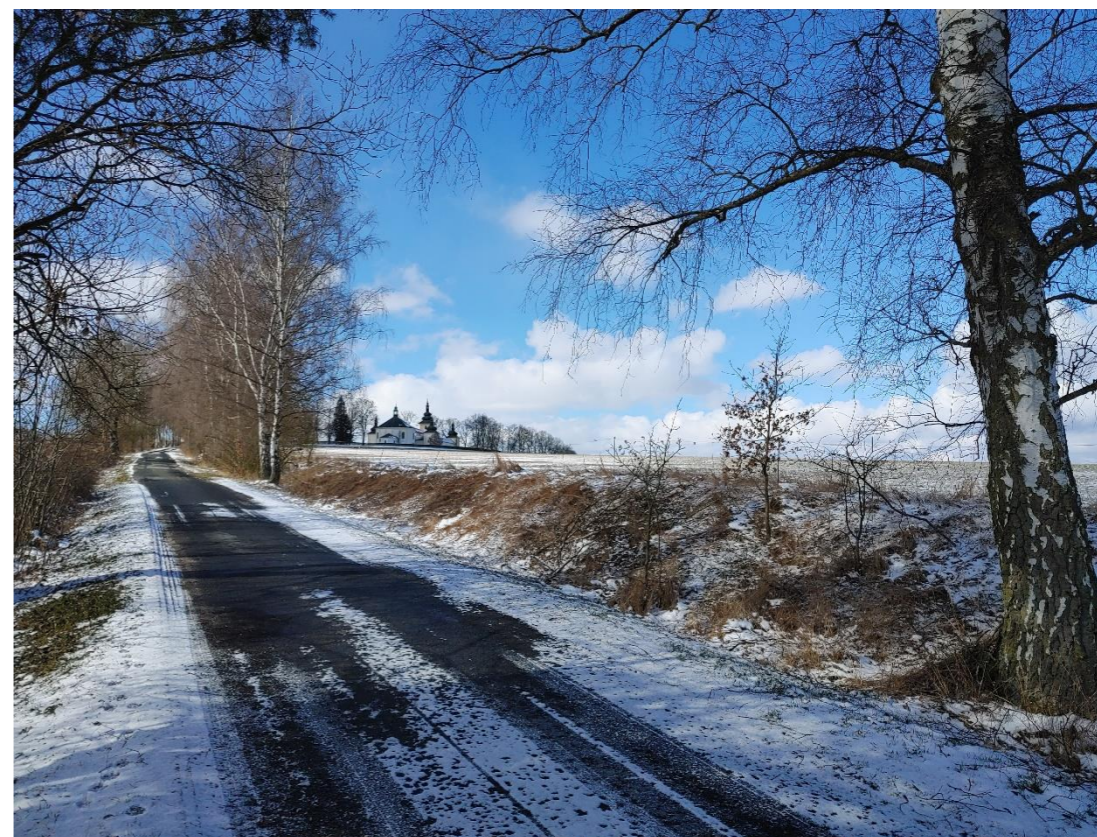
Obrázek 129: výhled od roty
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 125: výhled z Lorety na Cheb
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 126: výhled z Lorety na Starý Hrozňatov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 130: výhled na Loretu z cesty z Nového Hrozňatova
zdroj: foto autorky 2021

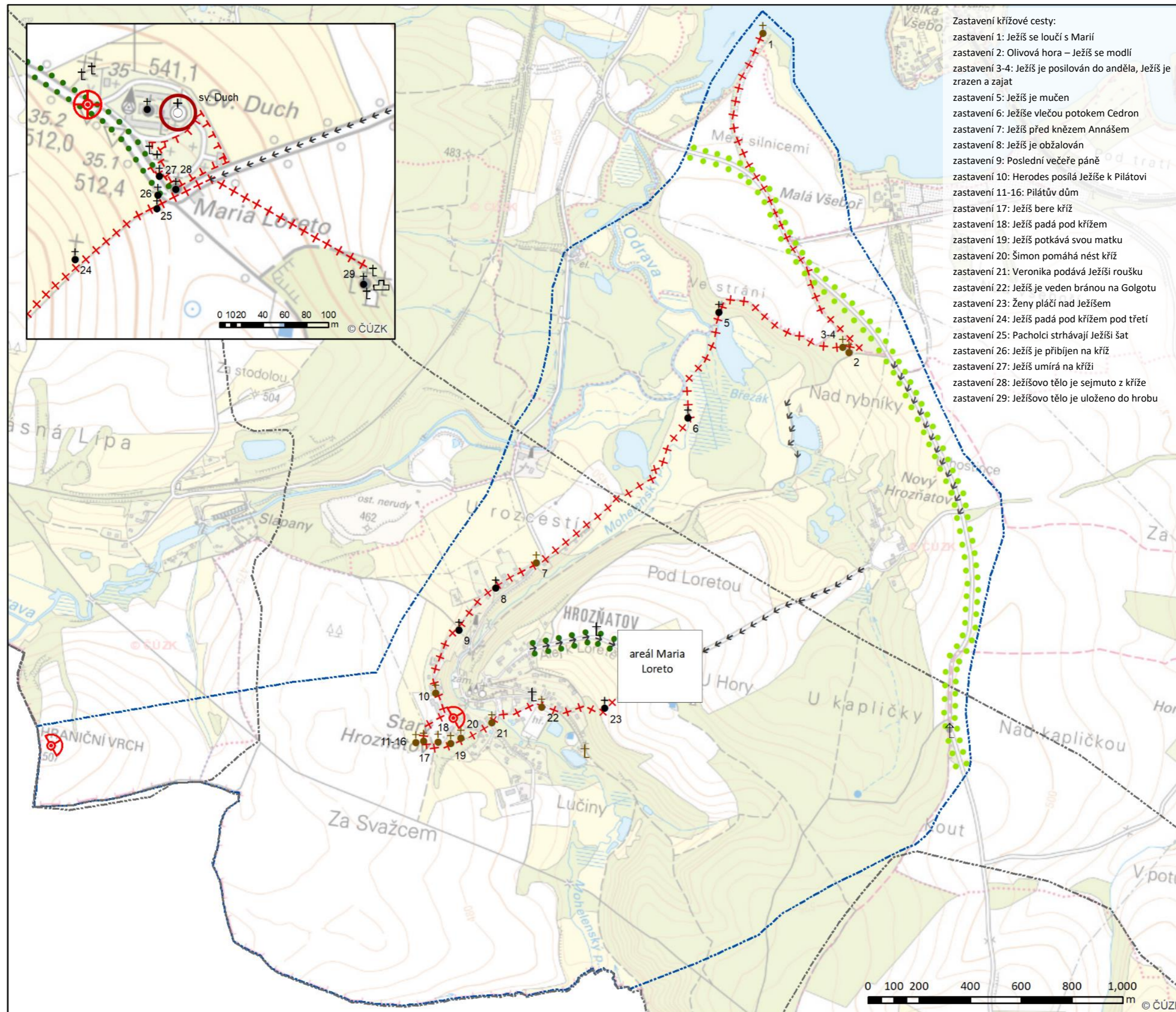

Obrázek 127: výhled na Loretu z cesty do Kozlů
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 128: výhled na Loretu z cesty Nad rybníky
zdroj: foto autorky 2021

MAPA 6: JEDNOTKA HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY Č. 4: KRAJINA POUTNÍHO MÍSTA MARIA LORETO

- ↑ boží muka, výklenková kaplička
- ⊕ kaple
- ⊕ kaple zaniklá
- ⊕ kostel
- ⊕ kříž
- ⊕ kříž zaniklý
- významná stavba
- + hřbitov
- ⊕ pomník
- ⊕ významný vyhlídkový bod
- ⊕ významný vyhlídkový bod
- krajinná dominanta
- alej neovocná
- alej ovocná
- +++ křížová cesta
- ←←← významná vyhlídková cesta
- ⊕⊕⊕ zahrada
- ⊕ jednotka historické kulturní krajiny

S

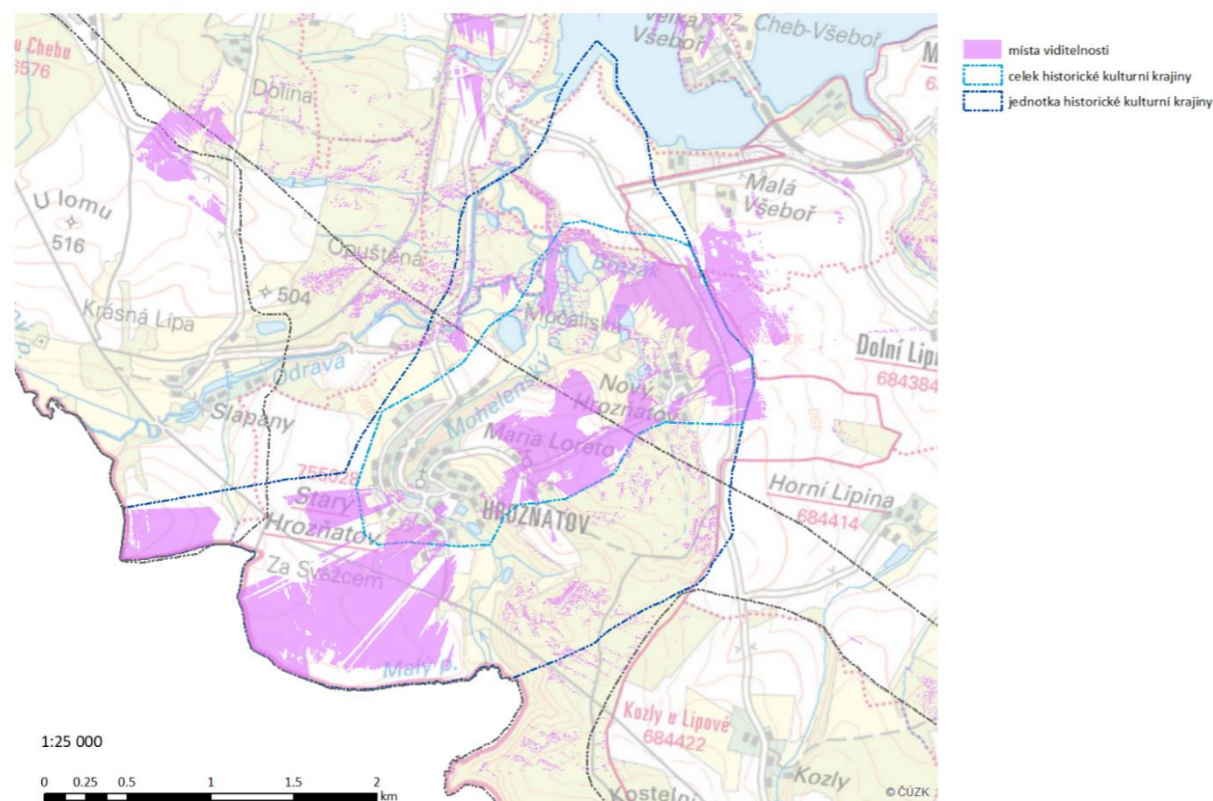
ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ
 ANALÝZA KULTURNÍ
 KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA

FORMÁT
 A3

MĚŘÍTKO
 1:45 000

DATUM
 KVĚTEN 2021

MAPA 7: POHLEDOVÉ UPLATNĚNÍ LORETY V KRAJINĚ

5.2.5 Celek HKK: Starý Hroznátov

Celek historické kulturní krajiny byl určen jako část jednotky HKK Maria Loreto, ve které dochází k největší koncentraci kulturních a historických znaků.

Kromě znaků náležících k typu Krajina poutního místa byly v území nalezeny také ostatní znaky historické kulturní krajiny. Ty, ačkoliv netvoří samostatnou jednotku, doplňují celkové působení krajiny.

Ostatní znaky jsou uvedeny na mapě č. 9: Ostatní znaky HKK v celku Starý Hroznátov. Celkové schéma znaků v rámci vymezeného celku nalezneme na mapě č. 10: Celek HKK: Starý Hroznátov.

Tabulka 7: Ostatní znaky historické kulturní krajiny v celku

znak	umístění	popis
zámek	Hroznátov	Původně románský hrad, později přestavěn na zámek, jehož nejstarší zachovanou částí je výrazná černá věž. V roce 2006 započal nový majitel rekonstrukci, v roce 2020 byl zámek přeprodán. Zámek není přístupný veřejnosti. Je chráněn jako kulturní památka.
zámecká brána	Hroznátov	zdobená zděná brána lemující vstup do areálu zámku
kostel Nejsvětější trojice	Hroznátov	Barokní kostel patřící k zámku vybudovaný v roce 1758 na místě původní kaple. Stejně jako zámek je kostel v soukromých rukách, zároveň je také kulturní památkou.
zámecký park	Hroznátov	park náležící k zámku, bez výrazných parkových úprav, převážně osazený vzrostlými dřevinami
památné stromy	Hroznátov	soubor 3 památných stromů (dva duby, javor) mezi alejí k Loretě a zámkem
venkovská usedlost	Hroznátov	Venkovská usedlost skládající se ze dvou obytných stavení a stodoly pocházející z 18. století. Jako příklad chebské lidové architektury je chráněna jako kulturní památka
cestní síť	Hroznátov	staré cesty zachovalé do současnosti

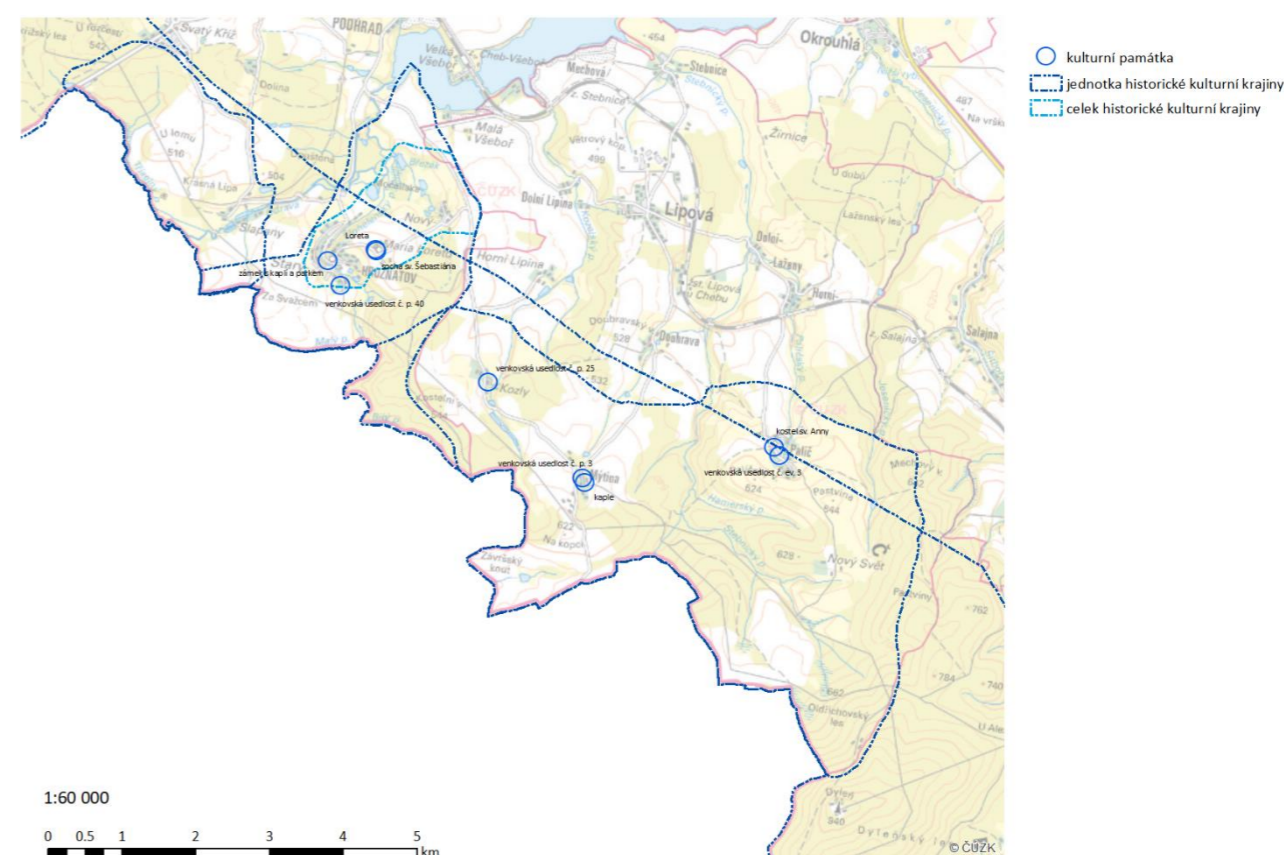
Památková ochrana

Schéma památkové ochrany v rámci vymezených jednotek obsahuje mapa č. 8: Aktuální památková ochrana v rámci vymezených jednotek a celků HKK.

Tabulka 8: Aktuální památková ochrana v rámci vymezených jednotek a celků HKK

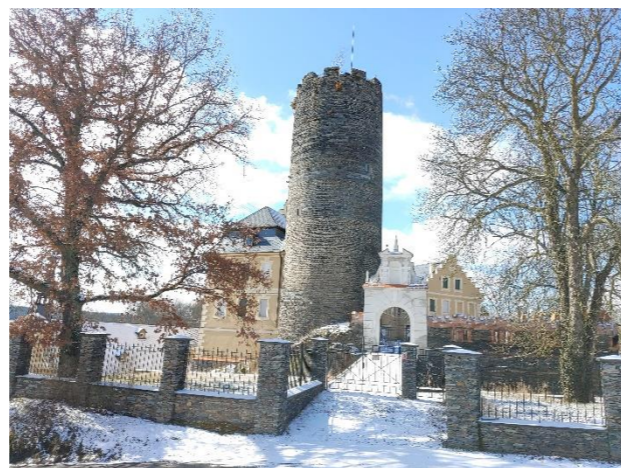
Název	Katastrální území	typ ochrany	katalogové číslo ÚSKP
venkovská usedlost č. p. 25	Kozly u Lipové	kulturní památka	1000119474
venkovská usedlost č. ev. 3	Palič	kulturní památka	1000119787
kostel sv. Anny	Palič	kulturní památka	1000119900
kaple	Mýtina	kulturní památka	1000122064
socha sv. Šebestiána	Starý Hroznátov	kulturní památka	1000136196_1005
zámek s kaplí Nejsvětější Trojice a parkem	Starý Hroznátov	kulturní památka	1000138914
Loreta	Starý Hroznátov	kulturní památka	1000152961
venkovská usedlost č. p. 40	Starý Hroznátov	kulturní památka	1000143704
venkovská usedlost č. p. 3	Mýtina	kulturní památka	1000119473

MAPA 8: AKTUÁLNÍ PAMÁTKOVÁ OCHRANA V RÁMCI VYMEZENÝCH JEDNOTEK A CELKŮ HKK

Obrázek 131: pohled na Hrožňatovský zámek z návsi
zdroj: foto autorky 2021

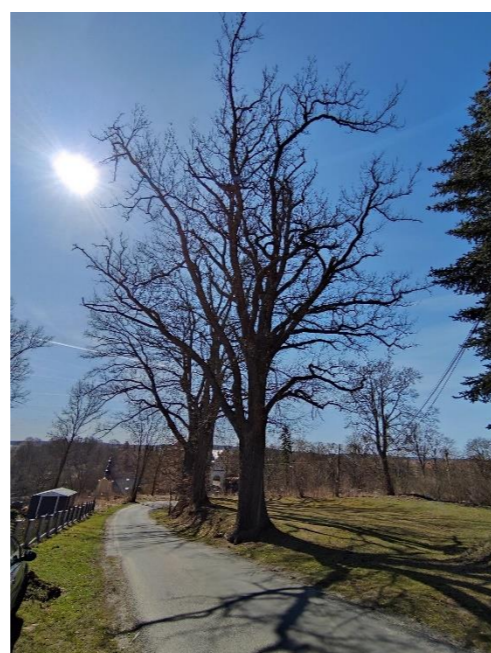
Obrázek 132: černá věž s branou
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 137: zámek Hrožňatov
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 133: kostel Nejsvětější trojice
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 134: památné stromy nad zámekem
zdroj: Alexej Kokorev, mapy.cz

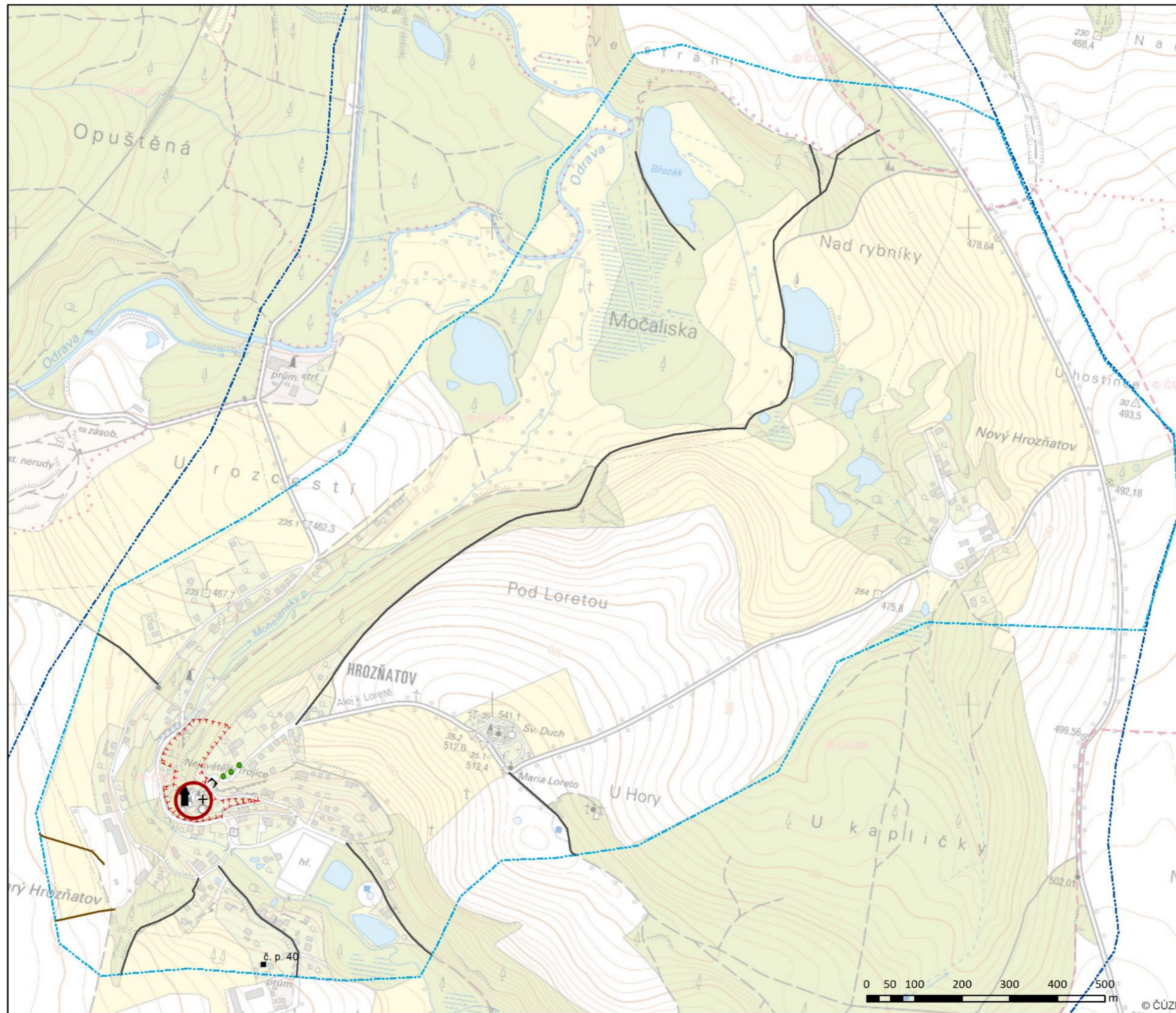

Obrázek 135: část zámeckého parku
zdroj: foto autorky 2021

Obrázek 136: venkovská usedlost č. p. 40
zdroj: foto autorky 2021

MAPA 9: OSTATNÍ ZNAKY HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY V CELKU STARÝ HROŽŇATOV

- ▣ brána
- ⊕ kostel
- památný strom
- venkovská usedlost
- významná krajinná dominanta
- ↑ zámek
- stará cesta
- stará cesta zaniklá
- ⌘ zahrada
- ⋯ celek historické kulturní krajiny
- ⋯ jednotka historické kulturní krajiny

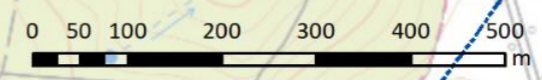

ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ
ANALÝZA KULTURNÍ
KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA

FORMÁT
A3

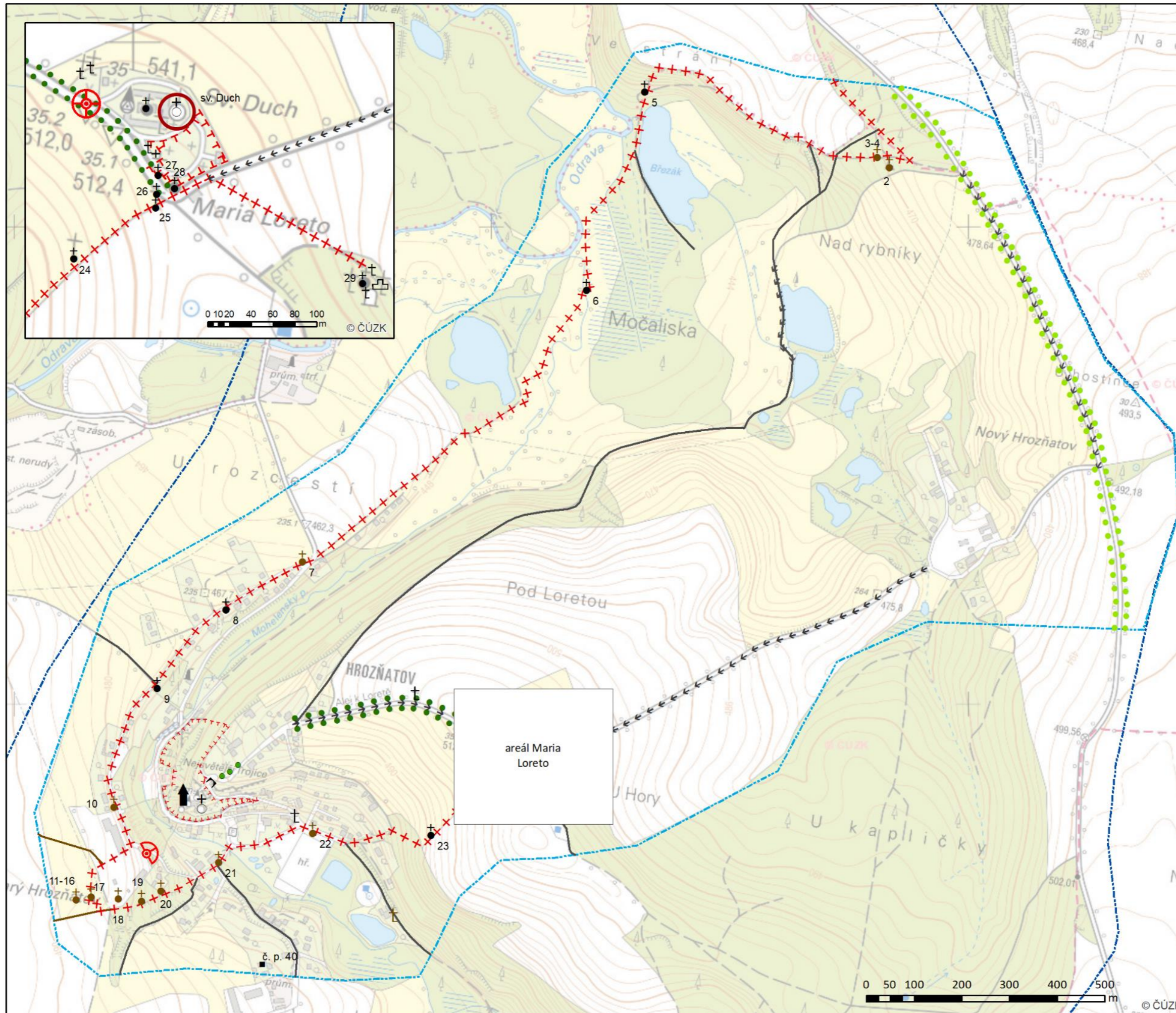
MĚŘÍTKO
1:8 000

DATUM
KVĚTEN 2021

© ČÚZK

MAPA 10: CELEK HISTORICKÉ KULTURNÍ KRAJINY: STARÝ HROŽŇATOV

- ▣ brána
- památný strom
- venkovská usedlost
- ↑ zámek
- ↑ boží muka, výklenková kaplička
- ⊕ kaple
- ⊕ kaple zaniklá
- ⊕ kostel
- ⊕ kříž
- ⊕ kříž zaniklý
- významná stavba
- + hřbitov
- ⊕ pomník
- ⊕ významný vyhlídkový bod
- ⊕ významný vyhlídkový bod
- krajinná dominanta
- alej neovocná
- alej ovocná
- +++ křížová cesta
- ←←← významná vyhlídková cesta
- stará cesta
- stará cesta zaniklá
- ⊕⊕⊕ zahrada
- ⊕ celek historické kulturní krajiny
- ⊕ jednotka historické kulturní krajiny

S

ZPRACOVALA
HELENA MOTTLOVÁ

ANALÝZA KULTURNÍ
KRAJINY JIŽNÍHO CHEBSKA

FORMÁT
A3

MĚŘÍTKO
1:8 000, 1:3 500

DATUM
KVĚTEN 2021

6 DISKUZE A ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zhodnotit kulturní historickou krajinu vymezeného území dle dané metodiky (Ehrlich a kol. 2020). S postupem popsáním v metodice byly vymezeny 4 jednotky a jeden celek historické kulturní krajiny. Dvě z těchto jednotek patří do typu Krajina vysídlených území, jedna, z níž je část vymezena jako celek, je Krajina poutního místa, poslední jednotkou je Krajina vojenských prostorů.

Právě v poslední jednotce shledává autorka slabinu v typologickém zařazení. Dle metodiky jsou ve skupině militárních krajin dva typy – krajina pohraničních opevnění a krajina vojenských prostorů. Krajina pohraničních opevnění však klade důraz hlavně na opevnění budované krátce před 2. světovou válkou, krajina vojenských prostorů naopak zahrnuje hlavně místa určená k dislokaci vojsk či vojenskému výcviku. Krajina pohraničního pásma vzniklého v 50. letech se tak, ačkoliv zjevně nese historické znaky, nedá plně zařadit ani do jednoho z typů. Problémem u této jednotky je zároveň vnitrostátní hranice. Vzhledem k původně utajenému charakteru informací o pohraničním pásmu je i v současnosti složité dohledat přesná data o vymezení hranic pásma. Vzhledem k rozsahu pásma vedoucího po více než polovině hranice České republiky, jeho nesmazatelným otiskům v krajině a dopadům na široké okolí, by oblast pohraničního pásma zasluhovala podrobnější výzkum.

Při vymezení druhého typu historické kulturní krajiny – Krajina vysídlených území – v jejímž rámci byly vymezeny dvě jednotky, muselo být řešené území rozšířeno od bývalé Krásné Lípy až po bývalý Wies. Nejen tento příklad ukazuje na stále dochovanou provázanost zaniklých sídel v krajině, kvůli které bylo v několika případech složité jasně vést hranici jednotky. V tomto ohledu byla práce limitována svým rozsahem a při větší časové dotaci či zaměření pouze na zaniklá sídla by bylo vhodné řešené území rozšířit.

Obě jednotky typu Krajina vysídlených území, ačkoliv určitým způsobem krajinně hodnotné, neobsahují dostatek kvalit na plošnou památkovou ochranu. V případě zaniklých sídel by však bylo vhodné minimálně zohlednit existenci jednotlivých znaků v územně plánovací dokumentaci tak, aby jejich přehlížením postupně nedošlo ke kompletnímu vymizení všech dokladů o předchozím osídlení místa.

Poslední vymezenou jednotkou a v jejím rámci definovaným celkem je Maria Loreto, potažmo Starý Hrozňatov. V této jednotce leží největší potenciál přímé aplikace typologie historické kulturní krajiny ve formě rozšíření památkové ochrany. Pokud srovnáme ochranu Lorety s Římovem, dle kterého je modelována, můžeme vidět jasnou disparitu.

Maria Loreto jako poutní místo nepojímá žádnou celkovou památkovou ochranu, chráněn je pouze samotný komplex svaté chýše, a to jen jako kulturní památka. Naproti tomu Římovsko je krajinnou památkovou zónou. Paralelu můžeme nakreslit nejen mezi hodnotami obou poutních cest, ale i mezi římovským a hrozňatovským zámekem. Zvláště vzhledem k čím dál většímu růstu Hrozňatova jako obce v dobrém dosahu Chebu je krajinná kompozice poutního místa ohrožena narušením novou zástavbou. Zároveň by poutní místo zasloužilo výrazné investice i z jiných zdrojů než soukromých sbírek, které, ačkoliv doposud dokázaly téměř zdevastovanou Loretu vrátit zpátky k životu, nejsou dostatečné na kompletní obnovu místa.

Praktická aplikace metodiky na širším území ukazuje dobrou využitelnost způsobu identifikace hodnotných znaků a vymezení krajinných jednotek na jejich základě. Zároveň poskytuje dobrou flexibilitu při překrytí různých typů krajiny a různé hustoty umístění znaků. Slabou stránku autorka shledává v nemožnosti zahrnout ostatní znaky historické kulturní krajiny i do jejích jednotek a ne jen celků.

Všeobecně pak rozbor území ukazuje na stále trvající absenci strukturální péče o krajinu v místech v nedávné historii účelně zanedbaných a odříznutých od obyvatelstva se vztahem k danému místu. Hodnotná krajina a do ní zasazené objekty jsou pak odkázány na aktivity jednotlivců či občanských spolků (ať už Spolek Maria Loreto či spolek Život na Dyleň), snažících se ducha místa zachovat či přivést znovu k životu.

7 ZDROJE

LITERÁRNÍ ZDROJE

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed., 2010. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl I., Češi a Němci do roku 1945*: úvod k edici. Středokukly: Zdeněk Susa, 373 s. ISBN 978-80-86057-67-5.

BERAN, Petr, 2003. *Píseň o Loretě*. 2., dopl. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 52 s. ISBN 80-85018-39-X.

BOHÁČ, Jaromír a Roman SALAMANCZUK, 2009. *Zmizelé Chebsko: zničené obce a osady okresu Cheb po roce 1945 = Das verschwundene Egerland: die nach 1945 zerstörten Ortschaften des Landkreises Eger*. 3. Cheb: Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Cheb, 203 s. ISBN 978-80-85018-68-4.

BOUČEK, Zbyněk a Jaroslav ŠUBR, 2000. Historická kulturní krajina jako současné velké téma. In: *Kulturní krajina, aneb, Proč ji chránit?: téma pro 21. století*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, s. 157-164. ISBN 80-7212-134-0.

BROŽ, Miloslav, 2018. *Cheb v období druhé světové války*. 2. Cheb: HB PRINT. ISBN 978-80-87252-16-1.

BUKOVSKÝ, Jan, 2000. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. Praha: Libri, 161 s. ISBN 80-7277-015-2.

DEJMAL, Ivan, 2000. Co s evropskou kulturní krajinou na konci dvacátého století? In: *Kulturní krajina, aneb, Proč ji chránit? téma pro 21. století*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, s. 13-16. ISBN 80-7212134-0.

DOHNAL, Martin, 2003. *Historická kulturní krajina v novověku. Vývoj vsi a plužiny v Borovanech u Bechyně = A historic cultural Landscape in the early modern period. Settlement and field system evolution at Borovany u Bechyně*. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 158 s. ISBN 80-902457-9-X.

DVOŘÁK, Tomáš, 2012. *Vnitřní odsun 1947-1953: závěrečná fáze "očisty pohraničí" v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 469 s. Knižnice Matice moravské, sv. 38. ISBN 978-80-86488-92-9.

EHRlich, Marek a kol., 2020. *Typologie historické kulturní krajiny české republiky*. Metodika s osvědčením Ministerstva kultury. Praha: Národní památkový ústav.

GOJDA, Martin, 2000. *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*. Praha: Academia, 238 s. ISBN 80-200-0780-6.

HENDRYCH, Jan, 2005. *Tvorba krajiny a zahrad: historické zahrady, parky a krajina jako významné prvky kulturní krajiny: jejich proměny, hodnoty, význam a ochrana*. 2. Praha: Vydavatelství ČVUT, 199 s. ISBN 80-01-03163-2.

JANČURA, Petr, 2013. Význam historických krajinných struktur na utváření krajinného rázu a identity krajin. In: ŠTRÉBLOVÁ HRONOVSKÁ, Kateřina a Jiří KUPKA, ed. *Ochrana kulturní krajiny, hledání cílů, možností a pravidel*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, s. 28-40. ISBN 978-80-01-05391-1.

JENČÍK, Milan, 2019. *Klatba Sudet*. Praha: Mladá fronta, 368 s. ISBN 978-80-204-5493-5.

JÍLEK, Tomáš a Alena JÍLKOVÁ, 2006. *Železná opona: československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989*. Praha: Baset, 161 s. ISBN 80-7340-080-4.

KIRCHNER, Karel a Józef WOJTANOWICZ, ed., 2004. *Cultural landscapes*. Brno: Regiograph, 122 s. ISBN 80-86377-11-3.

KOVAŘÍK, David, 2006. *Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960: demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*. Brno: Prius, 107 s. ISBN 80-7285-078-4. Studijní materiály výzkumného projektu Komunistické Československo na přelomu 50. a 60. let; sv. 3.

KUČA, Karel, 2013. Ochrana kulturní krajiny z hlediska památkové péče. In: ŠTRÉBLOVÁ HRONOVSKÁ, Kateřina a Jiří KUPKA, ed. *Ochrana kulturní krajiny, hledání cílů, možností a pravidel*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, s. 79-84. ISBN 978-80-01-05391-1.

KUČA, Karel a kol., 2020. *Historické kulturní krajiny České republiky*. Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 607 s. ISBN 978-80-87674-32-1.

KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN, 2006. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji. Karlovy Vary*. Karlovarský kraj, 592 s. ISBN 80-239-7652-4.

KULIŠŤÁKOVÁ, Lenka, 2014. *Metodika identifikace komponovaných krajin*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7375-997-1.

KUPKA, Jiří, 2009. Duchovní význam místa jako hodnota území. *Urbanismus a územní rozvoj*. Ústav územního rozvoje, XII(3/2009), 46-50. ISSN 1212-0855.

KUPKA, Jiří, 2010. *Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 180 s. ISBN 978-80-01-04653-1.

KUPKA, Jiří, 2015. Hodnoty a ochrana kulturní krajiny. In: *Architektura a udržitelný rozvoj*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, s. 189-194. ISBN 978-80-01-05738-4.

KUPKA, Jiří, 2009. Ochrana kulturní krajiny formou ochrany krajinného rázu. In: KRAMÁŘOVÁ, Zuzana, ed. *Člověk, stavba a územní plánování III*. Praha: ČVUT v Praze, Fakulta stavební, s. 109-118. ISBN 978-80-01-04293-9.

LEPŠÍ, Marta, 2005. *Základní devítiletá škola Slapany 1922-1967*, inventář Státní okresní archiv Cheb

LÖW, Jiří a Jaroslav NOVÁK, 2008. Typologie členění krajiny České republiky. *Urbanismus a územní rozvoj*. XI(6), 19-23.

MACKOVIČ, Vladimír, 2020. Krajina v zásadách územního rozvoje aneb příklad přístupu k řešení krajiny v územně plánovací dokumentaci regionální úrovně. *Urbanismus a územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje, XXIII(2/2020), 15-22. ISSN 1212-0855.

MIKŠÍČEK, Petr a kol. (red.), 2006. *Zmizelé Sudety. [Katalog k výstavě]. = Das verschwundene Sudetenland. [Der Katalag zur Ausstellung]*. 4. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Pro občanské sdružení Antikomplex vydalo Nakladatelství Českého lesa, 2006. 656 s. ISBN 80-86125-73-4.

NOVÁK, Zdeněk, 2017. *Metodika péče o umělecky ztvárněnou kulturní krajinu*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 62 s. ISBN 978-80-88270-06-5.

ONDŘEJ, Vícha, 2015. Právní nástroje ochrany historické kulturní krajiny v právních předpisech na úseku památkové péče. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum, LXI(2/2015), 87–116. ISSN 2336-6478.

ROMPORTL, Dušan, Tomáš CHUMAN a Zdeněk LIPSKÝ, 2013. *Typologie současné krajiny Česka*. Geografie. 118(1), 16-39.

SKLENIČKA, Petr, 2003. *Základy krajinného plánování*. 2. Praha: Naděžda Skleničková, 321 s. ISBN 80-903206-1-9.

ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta, 2019. Identifikace hodnot historické kulturní krajiny a jejich ochrana pomocí krajinných památkových zón. In: HŮRKOVÁ, Ludmila a Dalibor PŘIX, ed. *Teoretické základy památkové péče na Prahu 21. století*. Praha: Artefactum, nakladatelství Ústav dějin umění AV ČR, s. 99-115. ISBN 978-80-88283-27-0.

ŠIMEK, Emanuel, 1955. *Chebsko – dnešní nejzápadnější slovanské území v staré době*. Brno: Masarykova univerzita, 388 s. Filosofická fakulta: Řada historické literatury, Čís. 50. Spisy Masarykovy univerzity v Brně.

ÚLOVEC, Jiří, 2005. *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech 2. N-Ž*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-208-2.

VOREL, Ivan, 2000. Přírodní, kulturní, estetické hodnoty a struktura osídlení – konflikt nebo harmonie. In: *Kulturní krajina, aneb, Proč ji chránit?: téma pro 21. století*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, s. 126-133. ISBN 80-7212-134-0.

WEBER, Martin, 2017. Identifikace a ochrana kulturně-historických hodnot naší krajiny. In: *Kulturní detail v krajině historické struktury krajiny*. Kroměříž: Metodické centrum zahradní kultury při územním odborném pracovišti Národního památkového ústavu v Kroměříži, s. 41-49. ISBN 978-80-87231-50-0.

Zadání územní studie krajiny pro správní obvod obce s rozšířenou působností: Společný metodický pokyn Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva životního prostředí, 2016. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj & Ministerstvo životního prostředí. ISBN 978-80-7538-064.

Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011 I. díl, 2011. Praha: Český statistický úřad. ISBN 80-250-1310-3.

Memorandum sympózia Architektonické dědictví krajiny, 2006. Cheb.

INTERNETOVÉ ZDROJE

(URL 1) MIKŠÍČEK, Petr. Genius loci kulturní krajiny, sudetské zvlášť. In: *Antikomplex* [online]. [cit. 2021-5-1]. Dostupné z: <http://www.antikomplex.cz/genius-loci-kulturni-krajiny-sudetske-zvlaste.html>

(URL 2) I. vojenské mapování – josefské, 2017. In: *Laboratoř geoinformatiky* [online]. Ústí nad Labem: Laboratoř geoinformatiky Fakulty životního prostředí UJEP [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=1vm

(URL 3) II. vojenské mapování – Františkovo, 2017. In: *Laboratoř geoinformatiky* [online]. Ústí nad Labem: Laboratoř geoinformatiky Fakulty životního prostředí UJEP [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=2vm

(URL 4) III. vojenské mapování – Františko-josefské, 2017. In: *Laboratoř geoinformatiky* [online]. Laboratoř geoinformatiky Fakulty životního prostředí UJEP [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=3vm

(URL 5) Císařské povinné otisky stabilního katastru 1:2 880 - Čechy, 2010. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. Praha: ČÚZK [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(lxe5doub1wirhdjn5vqj5wug\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&side=dSady_archiv&metadatalD=CZ-CUZK-COC-R&menu=2901](https://geoportal.cuzk.cz/(S(lxe5doub1wirhdjn5vqj5wug))/Default.aspx?mode=TextMeta&side=dSady_archiv&metadatalD=CZ-CUZK-COC-R&menu=2901)

(URL 6) Archivní ortofoto České republiky, 2010. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. Praha: ČÚZK [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(gawhfikvjbh2cvuj2zdqwpwt\)\)/Default.aspx?lng=CZ&mode=TextMeta&side=ortofoto&metadatalD=CZ-CUZK-ORTOARCHIV-R&mapid=83&menu=233](https://geoportal.cuzk.cz/(S(gawhfikvjbh2cvuj2zdqwpwt))/Default.aspx?lng=CZ&mode=TextMeta&side=ortofoto&metadatalD=CZ-CUZK-ORTOARCHIV-R&mapid=83&menu=233)

(URL 7) Vojenská geografie v letech 1961-1979, 2014. In: *Geografická služba AČR* [online]. Praha: Ministerstvo obrany [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: <http://www.geoservice.army.cz/vojenska-geografie-v-letech-1961-1979>

(URL 8) Ortofoto České republiky – úvod [online], 2021. In: *Geoportál ČÚZK* [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(25bzjsbbcdxpdts5b2t3wrfg\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&text=ortofoto_info&side=ortofoto](https://geoportal.cuzk.cz/(S(25bzjsbbcdxpdts5b2t3wrfg))/Default.aspx?mode=TextMeta&text=ortofoto_info&side=ortofoto)

(URL 9) Základní mapy středních měřítek – tištěné produkty, 2021. In: *ČÚZK* [online]. Praha: ČÚZK [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.cuzk.cz/Zememerictvi/Geograficke-podklady/Tistene-mapy/Zakladni-mapy-strednich-meritek.aspx>

(URL 10) Zaniklé obce a objekty [online], 2019. zanikleobce.cz [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: <http://zanikleobce.cz/>

KUPKA, Jiří a Ivan VOREL, 2019. Analýza historické krajinné struktury na krajské úrovni. In: *TZB-info* [online]. Praha: Topinfo s.r.o [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: <https://stavba.tzb-info.cz/hruba-stavba/16604-analyza-historicke-krajinne-struktury-na-krajske-urovni>

Fotovoltaika v podmínkách České republiky, 2009. In: *Isofen Energy* [online]. České Budějovice: Isofen Energy [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <http://www.isofenenergy.cz/slunecni-zareni-v-cr.aspx>

Charakteristika okresu Cheb, 2021. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xk/charakteristika_okresu_cheb

IVANIČ, Tomáš, 2014. Nadační fond obnovil hřbitov Krásné Lípy. In: *Cheb, oficiální web města* [online]. Cheb: Cheb [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.cheb.cz/nadacni-fond-obnovil-hrbitov-krasne-lipy/d-950743>

Počet a věkové složení obyvatel k 31. 12. - vybrané území, 2021. In: *Veřejná databáze* [online]. Český statistický úřad [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM02&z=T&f=TABULKA&katalog=30845&str=v68&u=v68__VUZEMI__101__40428

Regionálně fytogeografické členění České republiky, 2020. In: *Moravskoslezská pobočka České botanické společnosti* [online]. Valašské Meziříčí: Moravskoslezská pobočka ČBS [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.ms-cbs.cz/regionalne-fytogeograficke-cleneni-ceske-republiky/>

Rozbor Dyleňska. In: *Státní hranice a pohraniční turistika* [online]. www.zdeneksmida.cz [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: <http://www.zdeneksmida.cz/rozbor-jizniho-pohranici/chebsko/rozbor-dylenska.html>

Územní srážky ve srovnání s normálem 1981–2010 na území ČR a jednotlivých krajů, 2020. In: *Český hydrometeorologický ústav* [online]. Praha: ČHMÚ [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/uzemni-srazky#>

Územní teploty ve srovnání s normálem 1981–2010 na území ČR a jednotlivých krajů, 2020. In: *Český hydrometeorologický ústav* [online]. Praha: ČHMÚ [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/uzemni-teploty#>

Vojensko.cz [online], 2021 [cit. 2021-4-10]. Dostupné z: <http://www.vojensko.cz/>

Železná hůrka, 2020. Egeria národní geopark [online]. Sokolov: Muzeum Sokolov [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <http://www.geopark.cz/node/58>

LEGISLATIVA

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, v platném znění

Zákon České národní rady č. 144/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění

Zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění

Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti, v platném znění

Evropská úmluva o krajině, 2000, In: Sbíрка mezinárodních smluv 13/2005

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, 1972, In: Sbíрка zákonů 159/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

Report of the Expert Group on Cultural Landscapes, La Petite Pierre (France) 24-26. October 1992, dostupné online: <http://whc.unesco.org/archive/pierre92.htm>

MAPOVÉ PODKLADY

Administrativní členění, ©ArcČR, ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ, 2016

Císařské povinné otisky map Stablního katastru. © Český úřad zeměměřičský a katastrální. Katastrální území Háj u Staré Vody (1748-2), Oldřichov u Lipové (5415-1), Palič (5624-1), Boden (0298-1), Mýtina (4926-2), Kozly u Lipové (3460-1), Starý Hrozňatov (7298-2), Háje u Chebu (1750-1), Krásná Lípa (3519-1) Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

DMP 1G, mapové listy Cheb 3-3, Cheb 3-4, Cheb 3-5, Cheb 4-2, Cheb 4-3, Cheb 4-4, Cheb 4-5, Cheb 5-2, Cheb 5-3, Cheb 5-4, © ČÚZK

DMR4G, mapové listy Cheb 3-3, Cheb 3-4, Cheb 3-5, Cheb 4-3, Cheb 4-3, Cheb 4-4, Cheb 4-5, Cheb 5-2, Cheb 5-3, Cheb 5-4, © ČÚZK

Geologická mapa 1:500 000. In: Geovědní mapy 1:500 000 [online]. Praha: Česká geologická služba [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://mapy.geology.cz/geocr500/>

Půdní typologie. In: Půdní mapa 1:50 000 [online]. Praha: Česká geologická služba [cit. 2021-4-11]. Dostupné z: <https://mapy.geology.cz/pudy/>

Geomorfologické jednotky. © ČÚZK. Dostupné přes WMS: <https://ags.cuzk.cz/arccgis/rest/services/GeomorfologickeJednotky/MapServer>

Historické letecké snímky. Podkladové letecké snímky poskytl VGHMÚR Dobruška, © MO ČR. Dostupný z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Letecká mapa. © Seznam.cz, a.s., © TopGis, s.r.o. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=13.9090597&y=50.0552534&z=10&base=ophoto>

Mapy 1. vojenského mapování. Mapový list Čechy, č.117, 100, 99. © Laboratoř geoinformatiky Univerzity J.E.Purkyně - www.geolab.cz. © Ministerstvo životního prostředí České republiky - www.env.cz. © Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. Dostupný z: http://oldmaps.geolab.cz/map_region.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce

Mapy 2. vojenského mapování. Čechy, mapové listy W_8_IX, W_9_IX, W_9_VIII, W_8_VIII. © Laboratoř geoinformatiky Univerzity J.E.Purkyně - www.geolab.cz. © Ministerstvo životního prostředí České republiky - www.env.cz. © Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. Dostupný z: http://oldmaps.geolab.cz/map_region.pl?lang=cs&map_root=2vm&map_region=ce

Mapy 3. vojenského mapování. Mapový list 4049, 3949. © Laboratoř geoinformatiky Univerzity J.E.Purkyně - www.geolab.cz. © Ministerstvo životního prostředí České republiky - www.env.cz. © Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. Dostupný z:
http://oldmaps.geolab.cz/map_region.pl?lang=cs&map_root=3vm&map_region=75

Ortofoto mapa. © ČÚZK. Dostupné přes WMS:
https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_PUB/WMSservice.aspx

Turistická mapa. © Seznam.cz, a.s., © AOPK ČR – ochrana přírody a krajiny. Dostupné z:
<https://mapy.cz/turisticka?x=14.5497000&y=50.1002000&z=11>

Základní mapy ČR 1:10 000. © ČÚZK. Dostupné přes WMS:
https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM10_PUB/WMSservice.aspx

Základní mapy ČR 1:25 000. © ČÚZK. Dostupné přes WMS:
https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM25_PUB/WMSservice.aspx

Základní mapy ČR 1:50 000. © ČÚZK. Dostupné přes WMS:
https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM50_PUB/WMSservice.aspx

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: výřez mapy v ArcGIS Collector s vrstvou pro průzkum.....	13
Obrázek 2: výřez mapy v ArcGIS Collector s vrstvou pro průzkum.....	13
Obrázek 3: Orientační zobrazení v mapě ČR.....	14
Obrázek 4: Rozsah jednotek HKK se znázorněním hranic obcí a katastrálních území.....	14
Obrázek 5: Zobrazení reliéfu v řešeném území	15
Obrázek 6: Císařský otisk katastru obec Wies, r. 1841.....	16
Obrázek 7: Wies celkový pohled 1753.....	16
Obrázek 8: Císařský otisk katastru obec Krásná Lípa, r. 1846.....	16
Obrázek 9: Pohlednice s celkovým pohledem na Krásnou lípu	16
Obrázek 10: Císařský otisk stabilního katastru obec Slapany, r. 1841.....	16
Obrázek 11: Příkladna ve Slapanech	16
Obrázek 12: Císařský otisk katastru obec Mýtina, r. 1846.....	17
Obrázek 13: Císařský otisk katastru místo Kyselecký Hamr, r. 1846.....	17
Obrázek 14: Kyselecký hamr, rekonstrukce 1900.....	17
Obrázek 15: Boden celkový pohled, r. 1930	17
Obrázek 16: Císařský otisk katastru obec Boden, r. 1846.....	17
Obrázek 17: Celnice u Bodenu v roce 1945	17
Obrázek 18: Císařský otisk katastru obec Oldřichov, r. 1841	18
Obrázek 19: Oldřichov celkový pohled, r. 1930.....	18
Obrázek 20: Alpská chata na Dyleni	18
Obrázek 21: Oldřichovská myslivna, r. 1935	18
Obrázek 22: Bukovinský mlýn, rekonstrukce 1900	18
Obrázek 23: rota PS Oldřichov.....	18
Obrázek 24: Císařský otisk katastru obec Palič, r. 1841	18
Obrázek 25: zemědělský statek v Paliči, nedatováno	18
Obrázek 26: Palič, kostel sv. Anny, r. 1910.....	18
Obrázek 27: Malba Paličského zámku s holubníkem.....	18
Obrázek 28: Zámek ve Starém Hrozňatově, kresba F. A. Hebera, ryl J. Fark, litografie C. W. Medau a spol, r. 1845	19
Obrázek 29: výklenkové kaple křížové cesty, kresba Vinzenta Prökla, r. 1848	19
Obrázek 30: Pilátův dům, akvarel Karla Šrámka, r. 1921	19
Obrázek 31: pohled na Loretu, kresba Vinzenta Prökla, r. 1848	20
Obrázek 32: Loreta před rekonstrukcí	20
Obrázek 33: kostel sv. Anny	23
Obrázek 34: boží muka	23
Obrázek 35: hřbitov Palič	23
Obrázek 36: zámek Palič	23

Obrázek 37: hospodářský areál u zámku	23	Obrázek 75: drážní domek Slapany	28
Obrázek 38: venkovská usedlost č. ev. 3	23	Obrázek 76 : intravilán obce Slapany	28
Obrázek 39: Doubravský mlýn	23	Obrázek 77: přádelna Slapany	28
Obrázek 40: Paličský mlýn	23	Obrázek 78: škola Slapany	28
Obrázek 41: rybník u Paliče	23	Obrázek 79 : zatopený lom Slapany	28
Obrázek 42: rybník u Paliče	23	Obrázek 80: rybník Wies	28
Obrázek 43: významný vyhlídkový bod Nový svět	23	Obrázek 81: rybník ve Slapanech	28
Obrázek 44: venkovská usedlost č. p. 3	24	Obrázek 82: pozůstatek ovocné aleje	28
Obrázek 45: zbytky osady Kyselečský Hamr	24	Obrázek 83: stará cesta do Krásné Lípy	28
Obrázek 46: okolí Kyselečského hamru	24	Obrázek 84: ovocný sad Krásná Lípa	28
Obrázek 47: pramen Kyselečský hamr	24	Obrázek 85: pozůstatky roty Oldřichov	30
Obrázek 48: zachovaný sklep v Kyselečském Hamru	24	Obrázek 86: pozůstatky roty Oldřichov	30
Obrázek 49: kaple v Mýtíně	24	Obrázek 87: rota Hrozňatov	30
Obrázek 50: vesnická usedlost č. p. 25	24	Obrázek 88: rota Mýtina	30
Obrázek 51: vyhlídkové místo Boden	24	Obrázek 89: rota Mýtina	30
Obrázek 52: boží muka Kozly	24	Obrázek 90: budova kuchyně a jídelny roty Slapany	30
Obrázek 53: kříž Boden	24	Obrázek 91: rota Dyleň	31
Obrázek 54: pozůstatky staveb Boden	24	Obrázek 92 rota Dyleň	31
Obrázek 55: pozůstatky staveb Boden	24	Obrázek 93: rozhledna Dyleň	31
Obrázek 56: Želená hůrka (není znakem HKK)	25	Obrázek 94: Dyleň v krajině	31
Obrázek 57: pozůstatky staveb Oldřichov	25	Obrázek 95: základy brány signální stěny	31
Obrázek 58: rybník na návsi Oldřichov	25	Obrázek 96: cesta kolem bývalé signální stěny	31
Obrázek 59: Bukový mlýn	25	Obrázek 97: cesta kolem bývalé signální stěny	31
Obrázek 60: Bukovinský dům	25	Obrázek 98: cesta kolem bývalé signální stěny	31
Obrázek 61: místo Oldřichovské myslivny	25	Obrázek 99: Maria Loreto z čelní strany	34
Obrázek 62: pozůstatky chaty na Dyleni	25	Obrázek 100: Maria Loreto ze zahrady	34
Obrázek 63: bazén chaty na Dyleni	25	Obrázek 101: hřbitov v areálu	34
Obrázek 64: výhled z chaty na Dyleni	25	Obrázek 102: hřbitov v areálu	34
Obrázek 65: pozůstatek ovocných stromů	25	Obrázek 103: sochy v zahradě u Lorety	34
Obrázek 66: alej neovocná	25	Obrázek 104: sochy v zahradě u Lorety	34
Obrázek 67: pozůstatek stavby v Krásné Lípě	27	Obrázek 105: jeden z křížků u Lorety	34
Obrázek 68: původní náves Krásné Lípy	27	Obrázek 106: křížek v aleji	34
Obrázek 69: hřbitov Krásná Lípa	27	Obrázek 107: alej k Loretě	34
Obrázek 70: výhled z vyhlídkového místa na hřbitově	27	Obrázek 108: alej k Loretě	34
Obrázek 71: mlýn Krásná Lípa	27	Obrázek 109: kaple u Kozlů	34
Obrázek 72: mlýn Krásná Lípa	27	Obrázek 110: poutní cesta mezi Hrozňatovem a zastavením 23	34
Obrázek 73: cyklostezka na místě železnice	28	Obrázek 111: zastavení č. 5	35
Obrázek 74: návesť jako pozůstatek železnice u Krásné Lípy	28	Obrázek 112: zastavení č. 6	35

Obrázek 113: zastavení č. 8	35
Obrázek 114: zastavení č. 9	35
Obrázek 115: zastavení č. 23	35
Obrázek 116: zastavení č. 24	35
Obrázek 117: zastavení č. 25	35
Obrázek 118: zastavení č. 26	35
Obrázek 119: zastavení č. 27	35
Obrázek 120: zastavení č. 28	35
Obrázek 121: zastavení č. 29	35
Obrázek 122: památník u Božího hrobu	35
Obrázek 123: kříž u Božího hrobu	36
Obrázek 124: výhled z aleje k Loretě	36
Obrázek 125: výhled z Lorety na Cheb	36
Obrázek 126: výhled z Lorety na Starý Hrozňatov	36
Obrázek 127: výhled na Loretu z cesty do Kozlů	36
Obrázek 128: výhled na Loretu z cesty Nad rybníky	36
Obrázek 129: výhled od roty	36
Obrázek 130: výhled na Loretu z cesty z Nového Hrozňatova	36
Obrázek 131: pohled na Hrozňatovský zámek z návsi	39
Obrázek 132: černá věž s branou	39
Obrázek 133: kostel Nejsvětější trojice	39
Obrázek 134: památné stromy nad zámkem	39
Obrázek 135: část zámeckého parku	39
Obrázek 136: venkovská usedlost č. p. 40	39
Obrázek 137: zámek Hrozňatov	39

SEZNAM MAP

Mapa 1: Trasa poutní cesty na mapě II. Vojenského mapování.....	19
Mapa 2: Vymezení celků a jednotek historické kulturní krajiny, schéma kladů listů	21
Mapa 3: Jednotka historické kulturní krajiny č. 1: Krajina vysídlených území Mýtina, Palič, Oldřichov, Boden	26
Mapa 4: Jednotka historické kulturní krajiny č. 2: Krajina vysídlených území Krásná Lípa, Slapany, Wies	29
Mapa 5: Jednotka historické kulturní krajiny č. 3: Krajina vojenských prostorů pohraniční pásmo	32
Mapa 6: Jednotka historické kulturní krajiny č. 4: Krajina poutního místa Maria Loreto	37
Mapa 7: Pohledové uplatnění Lorety v krajině.....	38
Mapa 8: Aktuální památková ochrana v rámci vymezených jednotek a celků HKK.....	38
Mapa 9: Ostatní znaky historické kulturní krajiny v celku Starý Hrozňatov.....	40
Mapa 10: Celek historické kulturní krajiny: Starý Hrozňatov	41

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Administrativní dělení řešeného území	14
Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel a domů v sídlech řešeného území od r. 1869.....	15
Tabulka 3: Znaky historické kulturní krajiny v jednotce č. 1.....	22
Tabulka 4: Znaky historické kulturní krajiny v jednotce č. 2.....	27
Tabulka 5: Znaky historické kulturní krajiny v jednotce č. 3.....	30
Tabulka 6: Znaky historické kulturní krajiny v jednotce č. 4.....	33
Tabulka 7: Ostatní znaky historické kulturní krajiny v celku	38
Tabulka 8: Aktuální památková ochrana v rámci vymezených jednotek a celků HKK.....	38

SEZNAM ZKRATEK

bPS	brigáda Pohraniční stráže
č. ev.	číslo evidenční
č. p.	číslo popisné
ČR	Česká republika
ČÚZK	Český úřad zeměměřický a katastrální
HKK	historická kulturní krajina
MK	Ministerstvo kultury ČR
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
MŽP	Ministerstvo životního prostředí ČR
PS	Pohraniční stráž
PÚR	Politika územního rozvoje
rPS	rota Pohraniční stráže
Sb.	sbírka
ÚAP	Územně analytické podklady
ÚP	Územní plán
ÚSK	Územní studie krajiny
ÚSKP	Ústřední seznam kulturních památek
VKP	významný krajinný prvek
ZSPPP	Zákon o státní památkové péči
ZÚR	Zásady územního rozvoje